

КОРУПЦИЯ, КОНТРАБАНДА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РЕФОРМА

**Трансграничната престъпност
в България и дейността на митниците
и МВР за нейното пресичане
(2001-2002 г.)**

CSD АНАЛИЗИ/REPORTS:

1. България и структурните фондове на Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-050-X
2. Структурните фондове на Европейския съюз: кратко ръководство. С., 1999.
ISBN 954-477-036-4
3. Социални проблеми на присъединяването на България към Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-052-6
4. Подготовка за преговори за членство на България в Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-056-9
5. Присъединяването на България към Европейския съюз: ролята на политическите партии. С., 1999.
ISBN 954-477-054-2
6. Българският капиталов пазар в контекста на присъединяването към Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-058-5
7. Корупция и контрабанда: мониторинг и превенция. С., 2000.
ISBN 954-477-077-1
8. Корпоративно управление и контрол в България. С., 2000.
ISBN 954-477-083-6
9. Корупция и контрабанда: мониторинг и превенция. Второ преработено и допълнено издание. С., 2000.
ISBN 954-477-086-0
10. Контрабандните канали в Югоизточна Европа. С., 2002.
ISBN 954-477-098-4
11. **Корупция, контрабанда и институционална реформа. С., 2002.**
ISBN 954-477-100-X

Редакционен съвет:

Бойко Тодоров
Огнян Шентов
Александър Стоянов

ISBN 954-477-100-X

© **Център за изследване на демокрацията**
Всички права запазени.

ул. "Александър Жендов" 5, 1113 София
тел. (+ 359 2) 971 3000, факс (+ 359 2) 971 2233
www.csd.bg, csd@online.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	5
1.СТОКОВАТА КОНТРАБАНДА И СВЪРЗАНАТА С НЕЯ КОРУПЦИЯ	7
1.1.ОПИТ ЗА КЛАСИФИКАЦИЯ	10
1.2.КОНТРАБАНДАТА ПО ГРУПИ СТОКИ	19
1.2.1.ПЕТРОЛНИ ПРОДУКТИ, ТЕЧНИ ГОРИВА, ПРИРОДЕН ГАЗ, МАСЛА	20
1.2.2.АВТОМОБИЛИ	25
1.2.3.БЯЛА И ЧЕРНА ТЕХНИКА	28
1.2.4.КОМПЮТЪРНИ И ЕЛЕКТРОННИ КОМПОНЕНТИ	30
1.2.5.ЦИГАРИ	30
1.2.6.АЛКОХОЛНИ НАПИТКИ	33
1.2.7.КАФЕ	36
1.2.8.ТУРСКИ И КИТАЙСКИ КАНАЛИ	39
1.2.9.ПЛОДОВЕ И ЗЕЛЕНЧУЦИ (ТУРЦИЯ, МАКЕДОНИЯ, ГЪРЦИЯ)	42
1.2.10.МЕСО И МЕСНИ ПРОДУКТИ	42
1.2.11.ШОКОЛАДОВИ И ЗАХАРНИ ИЗДЕЛИЯ	43
2.ТРАФИК НА НАРКОТИЦИ	44
2.1.ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ	44
2.2.ТРАФИК НА ХЕРОИН	47
2.3.ТРАФИК НА КОКАИН	48
2.4.ТРАФИК НА КАНАБИС, МАРИХУАНА И ХАШИШ	49
2.5.СИНТЕТИЧНИ НАРКОТИЦИ	50
2.6.ПАЗАРНИ ЦЕНИ НА ДРОГАТА	51
2.7.РАЗПРОСТРАНЕНИЕ И ПОТРЕБЛЕНИЕ	52
2.8.ТЕНДЕНЦИИ НА РАЗВИТИЕ	54
3.ТРАФИК НА ХОРА	56
3.1.НЕЛЕГАЛЕН ТРАФИК (КАНАЛДЖИЙСТВО)	57
3.2.КЛАСИФИКАЦИЯ НА ТРАФИКАНТИТЕ	60
3.3.ЦЕНИ НА КАНАЛДЖИЙСКИ УСЛУГИ	61
4.АНТИКОРУПЦИОННАТА РЕФОРМА В МИТНИЦИТЕ И МВР	62
4.1.РЕФОРМАТА В АГЕНЦИЯ „МИТНИЦИ“	62
4.1.1.СЪТРУДНИЧЕСТВОТО С „КРАУН ЕЙДЖЪНТС“	66
4.1.2.ПРЕПОРЪКИ ЗА УСКОРЯВАНЕ НА МИТНИЧЕСКАТА РЕФОРМА	69
4.2.ДЕЙНОСТТА НА МВР ЗА ПРЕСИЧАНЕ НА ТРАФИКА, КОНТРАБАНДАТА И КОРУПЦИЯТА	71
4.2.1.ИНСТИТУЦИОНАЛНА СТРУКТУРА	71
4.2.2.АНТИКОРУПЦИОННАТА РЕФОРМА В СИСТЕМАТА НА МВР	72
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	77

ПРЕДГОВОР

Разработката е посветена на един от най-наболелите проблеми на българския преход към пазарна икономика, стабилни демократични институции и правова държава. Взривообразният ръст на трансграничната престъпност през последните 12 години доведе до възникването на криминална инфраструктура, поддържана и развивана от появилите се през този период престъпни групировки и полулегални „силови структури“. Тя е част от новата мрежа на международната престъпност, възникнала след края на Студената война, и е тясно свързана с регионалните канали за трафик и контрабанда в Югоизточна Европа. Именно трафикът (в частност на наркотици) и контрабандата са главните източници на доходи за организираната престъпност в страната.

В макроикономически план трябва да се отбележи, че трансграничната престъпност се превърна във важно средство за незаконно преразпределение на националното богатство. Поради отворения характер на българската икономика само легалният трафик на стоки през митниците генерира над 40% от постъпленията в бюджета на България, а вносно-износните транзакции съставят 2/3 от brutния национален продукт. Поради тази специфика чрез границите се разпределят повече богатства, отколкото чрез приватизацията на държавната собственост. Контрабандата е стимулирана и от високия процент сива икономика, включваща и разклонена система за сива търговия на едро и дребно.

Допълнителни благоприятни условия, допринесли за ръста на трансграничната престъпност, са редуващите се през 90-те години военни конфликти в Западните Балкани. Процесите на насилствено разпадане на бивша Югославия се съпътстваха с контрабанден пренос на оръжия и суровини в невиджани мащаби. Незаконната трансгранична търговия се разрасна още повече след налагането на ембаргов режим спрямо западните ни съседки. Това на свой ред доведе до активното включване на българския подземен свят в контрабандата с Македония и Югославия. България влезе в ролята на посредник в сивия контрабанден поток на петролни продукти, оръжие и стоки наред с традиционните наркочанали и техните нови разклонения.

Пресичането на трансграничната престъпност в страната обаче би било невъзможно без решителното противодействие срещу системната корупция в рамките на правозащитните и контролиращите органи. Огромна част от престъпленията и нарушенията при вноса и износа на стоки, наркотици и оръжие, както и при трафика на хора, се извършва с престъпното съдействие на служители на митниците, НС „Гранична полиция“, както и на други държавни структури, осъществяващи контрол при границите и във вътрешността на страната. Корупционните вериги са част от системната контрабанда или т. нар. контрабандни канали, а средствата за подкупване на държавни служители представляват „производствени разходи“ за шефовете на контрабандата.

Взаимната обусловеност между корупция и контрабанда бе разгледана в разработката на Центъра за изследване на демокрацията, посветена на трансграничната престъпност, публикувана през 2000 г. („**Корупция и контрабанда: мониторинг и превенция**“). С нея бе направена и важна крачка към въвеждане на работещи методики за оценка на това явление в контекста на страните в преход и бяха предложени мерки за противодействие на трансграничната престъпност.

Настоящата разработка е продължение на това усилие и обобщава проучванията и дискусиите на експертна група в рамките на антикорупционната инициатива *Коалиция 2000*, стартирала още през 1997 г. /www.online.bg/coalition2000/. Нейна специфика е както амбицията да се представи цялостна картина на системната контрабанда и обезпечаващата я корупция, така и да се даде оценка на опитите за антикорупционна реформа на държавните институции и преди всичко на Агенция „Митници“ и Министерството на вътрешните работи.

Обяснимо е, че оценката на разглежданите проблеми се затруднява от липсата на информация за точните параметри на контрабандата и в частност на трафика на дрога, както и за действителния мащаб на корупционните практики. Поради това особено значение придобиват косвените индикатори от типа на маркетинговите проучвания за наличието на определени стоки на пазара, както и методите на тяхното съпоставяне с официалната митническа статистика за внос и износ на същите артикули. Наред с тях, особено важна е ролята на експертните анализи, които отчитат неформалните „ценоразписи“ на корупционни услуги, както и обемите и стойностите на осъществяваните контрабандни сделки и операции.

Формулираните в брошурата мнения и предложения изразяват позициите на експертите на *Коалиция 2000*: **Бойко Славчев, съветник в кабинета на Министъра на вътрешните работи, Георги Георгиев, старши инспектор в Агенция „Митници“, д-р доцент Димитър Йотов, ръководител катедра в Академията на МВР, Ивайло Ангелов, експерт в „Булгартабак Холдинг“, Иван Господов, експерт, д-р Емил Ценков, ст.н.с. в Центъра за изследване на демокрацията, Жанет Папазова, началник отдел „Информация и анализи“ на НСБОП, Петкан Илиев, ръководител на проект в Центъра за изследване на демокрацията, Румен Данев, директор на дирекция „Митническо разузнаване и разследване“, Славчо Михалков, експерт в НС „Гранична полиция“, Тихомир Безлов, ст.н.с. в Центъра за изследване на демокрацията и Чавдар Кънев, държавен инспектор в Агенция „Митници“.**

1. СТОКОВАТА КОНТРАБАНДА И СВЪРЗАНАТА С НЕЯ КОРУПЦИЯ

Понятието „контрабанда“ се среща в практиката в три различни значения:

- като обобщено понятие, характеризиращо явлението „неправомерна дейност на търговските оператори във връзка с митническото оформяне“;
- като синоним на понятието "митнически нарушения и престъпления";
- като едно от възможните митнически нарушения, установено в чл. 233 от Закона за митниците - „превозване или пренасяне на стоки през държавната граница без знанието и разрешението на митническите органи“ (това понятие се употребява и за основния състав на престъпление против митническия режим по Наказателния кодекс - чл. 242 - т. нар. „квалифицирана митническа контрабанда“).

Тук ще употребяваме понятието „контрабанда“ в неговото най-широко значение - съвкупността от неправомерни действия при внасянето, изнасянето и транзитирането на стоки.

Контрабандата или незаконното пренасяне през държавната граница на стоки, ценности и други предмети има наднационален характер, тъй като се нарушават законите на повече от една държава. В настоящата разработка ще се ограничим до националния мащаб на контрабандата, тъй като все още няма достатъчно достъпна и систематизирана информация за тази престъпна дейност в съседните балкански държави.

Когато говорим за контрабандна дейност и действията на митническите органи срещу нея в България, трябва да отчитаме задължително икономическия характер на предпоставките за поява на митнически и валутни нарушения и престъпления.

Митническите нарушения и престъпления са пряка последица от икономическата среда в страната и са силно повлияни от редица **криминогенни фактори**:

На първо място, високото равнище на сивата икономика и „високата ликвидност“ на контрабандно внесените стоки стимулира неправомерния внос на такива стоки в големи количества.

На второ място, нивото на печалба при търговия с незаконно внесени стоки все още е твърде високо (спрямо търговията с произведени в страната или законно внесени стоки), а рискът от санкциониране на контрабандния внос – нисък. За нарушителите често е по-изгодно да поемат риска да бъдат глобени, отколкото да заплатят всички дължими задължения към държавата.

На трето място, заниженият контрол в съчетание с либерализацията на вносно-износните режими стимулират нерегламентирания внос и позволяват в страната да влизат и бъдат реализирани стоки, които не отговарят на стандартите за качество или са закупени в чужбина при съмнителни условия. Някои съседни държави (например Турция), създават благоприятни условия, от които се възползват както контрабандистите на едро, така и „куфарните търговци“ за практически неограничен внос на стоки, които се реализират на дъмпингови цени и често в сивия сектор.

Освен тези, характерни и за други страни в преход фактори, следва да се отбележи и **спецификата на България**, която се състои в **големия дял на експортно-импортните трансакции от brutния вътрешен продукт /БВП/**. Това обстоятелство не се осмисля достатъчно както при оценката на мащабите на контрабандната дейност, така и при определяне приоритетите на държавната политика. В тази връзка трябва да се има предвид следното:

- Границата се оказва един от **основните механизми за незаконно преразпределяне на национално богатство и за престъпно акумулиране на частен капитал**. Основната причина за това е, че България, подобно на други страни с малък пазар, има „отворена икономика“. Според официалните статистика между 65 % и 80 % от БВП преминава като внос и износ през националните граници. По международни оценки, с почти пълната либерализация на външната търговия след 1991 г. границата започна да осигурява средно около 30-50 % „конкурентно ценово предимство“ за вносителите, нарушаващи законите, които регулират вноса и износа. При сумарен внос и износ между 8-10 млрд. долара годишно, селективното прилагане на закона е довело до преразпределянето на 20-30 млрд. долара за период от 11 години. Казано по друг начин, по преразпределено богатство „границата“ е сравнима и дори надминава цялата приватизация и реституция за последните 10 години.
- **Границата работи като генератор на ликвидации и фалити**. Отсъствието на нормален контрол на границата облагодетелства „сивите вносители“ на чужди стоки в ущърб на българската промишленост. Плащайки законните данъци и такси, за разлика от недобросъвестните си конкуренти, стотици утвърдени български предприятия и цели традиционни отрасли бяха разорени и изчезнаха.
- **Незаконно полученото ценово предимство** на границата през последното десетилетие допълнително **деформира икономическата рационалност**¹ на възникващия пазар (включително и в дейността на големи многонационални компании), което забавя превръщането на българската икономика в пазарна и интегрирането ѝ в глобалното стопанство.

Освен изброените фактори значение за мащабите на контрабандната дейност има и равнището на взаимодействие между държавните органи при контролиране на цялостния процес по веригата производител - вносител/износител - търговец; обемът от правомощия на правозащитните органи (включително митническите); състоянието на наказателното и административно-наказателното законодателство и неговото прилагане с оглед оптималното използване на наказателната

¹ Трябва да се има предвид, че трансграничната престъпност в никакъв случай не е единственият и основен фактор, който изкривява нормалните пазарни отношения в страната.

превенция за респектиране на потенциалните нарушители; състоянието на съдебната система и др.

Поради особено голямата опасност от съчетанието между корупция и контрабанда, акцентът в разработката е върху онези случаи на контрабанда, които се осъществяват със знанието и съдействието на държавни служители, в чиито прерогативи е пресичането на незаконните практики. Тази избирателност се обуславя от факта, че почти във всички случаи контрабандните канали в България функционират на този принцип.

* * *

При анализа на състоянието и тенденциите при стоковата контрабанда и свързаната с нея корупция трябва преди всичко да се отбележи, че в края на 90-те години се очертаха някои **благоприятни регионални процеси**, които създават условия за нормализиране на трансграничната търговия и за ограничаване на контрабандата и другите форми на митнически нарушения:

- Преди всичко, макар и бавно, започна да се стабилизира положението по границите в съседните страни. След падането на режима на Милошевич новите сръбски митнически и гранични институции започнаха да ограничават някои традиционни схеми за митнически нарушения.
- С влизането на международни умиротворителни сили в Македония и Косово бяха разкъсани някои от най-големите контрабандни мрежи.
- Положителни промени настъпиха и по румънските граници, особено на границите с Молдова и Украйна.

Тези промени на свой ред са обективна предпоставка за ограничаване на контрабандата във и през България.

Вътре **в страната** контрабандата и свързаната с нея сива икономика закономерно се ограничават с утвърждаването на пазарни икономически отношения. По-конкретно, **с навлизането на големи многонационални компании и на известните световни вериги от типа хипер- и супермаркети много от традиционните сиви пазари за различни групи стоки започнаха да се свиват**. Това доведе до съществено намаляване на незаконния внос на масови стоки като кафе, млечни продукти, прах за пране, алкохол и др.

Промяната в управлението на страната след парламентарните избори от юни 2001 г. също имаше благоприятен ефект. Като правило, всяко ново правителство, особено в началото на своя мандат, поема антикорупционни ангажменти и се стреми към създаване на добър обществен имидж, наред с императивната нужда от привличане на допълнителни средства за бюджета.

Може да се констатира, че в сравнение с корупционните схеми от близкото минало **през периода 2001-2002 г. в Агенция „Митници“ няма признаци за политическа корупция**, т.е. за разпределяне на приходите от контрабандата на политическо равнище. С други думи, темата за „куфарчето“ с долари, което периодично се пренася от куриери на контрабандистите до политическите кабинети в София, като че ли е изгубила актуалност. Това на свой ред увеличава приходи-

те на по-долните нива на корупционните схеми, но същевременно поражда и по-голяма неопределеност и потенциален риск в отсъствието на политически чадър над тази престъпна дейност.

И през 2002 г. обаче, въпреки някои акции на правозащитните органи, които временно объркаха разчетите на престъпните групировки, контролиращи незаконния внос и търговия със стоки, **продължават да функционират редица контрабандни канали**, които нанасят ущърб на националната промишленост и лишават държавния бюджет от парични постъпления.

Този извод се потвърждава от редица **косвени индикации**:

- запазва се „разделението на труда“ между големите босове, специализиращи се в контрабандния внос на групи стоки;
- въпреки известни кадрови размествания много от техните съучастници в митническата администрация, граничната полиция и другите държавни правозащитни и контролиращи органи запазват своите позиции;
- публична тайна са стабилните „тарифи“ за контрабанден внос на стоки, които свидетелстват за наличието на пазар на контрабандни услуги.

1.1. ОПИТ ЗА КЛАСИФИКАЦИЯ

Най-голямо разпространение имат следните видове контрабандни операции:

- Чиста контрабанда („вдигната бариера“)

Това са случаите, когато внасяните стоки изобщо не се регистрират от съответните митнически и други органи. В огромното мнозинство от случаите на чиста контрабанда е налице престъпно съучастничество от страна на държавните служители на границата.

- Злоупотреба с фактора „време“

За получаване на подкупи митническите служители често се възползват от **липсата на регламентирани времеви норми** за извършване на митническото обслужване. Например чрез забавяне на митническото оформяне на бързо разваляща се стока принуждават собственика ѝ да даде подкуп с цел ускоряване на оформянето ѝ или допускат развалянето на стоката, което води до отстраняване на конкурент.

Обратният случай е когато се дава предимство на съответен вносител пред конкурентите му чрез ускоряване на процеса на митническо оформяне или извършване на митническо оформяне след края на работния ден. В тези случаи самият вносител на стоки е заинтересован митническото оформяне да бъде извършено максимално бързо, което му позволява да намалява собствените си разходи - разходи за престой и съхранение, разходи, свързани с изпълнение на договори за срочна доставка на стока и т.н., т.е. митническият слу-

жител използва като предпоставка за подкупа икономическата заинтересованост на вносителя на стоката.

■ **Фалшифициране на стоково-съпроводителни документи**

- Голяма част от нарушенията са свързани с **произхода на стоката** и ползването на определени преференции, свързани с този произход. Практиката показва, че в митниците масово съществуват случаи на представени и приети от митницата фалшиви сертификати за произход и независимо че в много от тях е имало възможност нарушенията да бъдат разкрити при самото митническо оформяне, това не е направено. Често митническият служител сам консултира нарушителя какви подправени или лъжливи документи следва да бъдат представени и как те да бъдат изготвени. В тези случаи нарушителят плаща подкуп на митническият служител за това, че приема за достоверни фалшивите или подправени документи. Подкупите се разпространяват не само в митническите среди, но се плащат и на експерти в лаборатории за изготвянето на недостоверни експертизи, на административни служители в министерства и ведомства за издаване на сертификати с неверни данни, включително и на нотариуси, извършващи нотариални заверки на видимо фалшиви документи.
- Митническите нарушения, свързани с **използването на несъответстващ тарифен номер и описание на стоката** позволяват да бъдат заплащани по-малко или избягвани изцяло дължимите мита и други вземания. Например пред митническите учреждения се представя стока или група от стоки на висока митническа стойност, но в митническата декларация се посочват тарифни номера, за които ставката на митото е ниска или нулева. В тези случаи митническият служител съзнателно приема недостоверното деклариране и разрешава внасянето на стоката след получаването на съответен подкуп. Формално той е позволил извършването на оформяне и е участвал в него, при което митническата стойност е много висока, но постъпленията от мита и съответно ДДС са ниски или по-малко. Особено интересно е, че в някои от случаите на извършване на нарушения самият митнически служител съветва вносителите да посочат в декларацията неверен тарифен номер, указва на вносителя колко ще му бъде спестено и пристъпва към договаряне по отношение на това каква част от спестената сума да му бъде предоставена за тази „услуга“.
- При нарушенията, свързани със **стойността в ЕАД² и съпроводителните документи** се фиксира и декларира по-ниска митническа стойност от действителната. Митническият служител е длъжен да извърши надлежна проверка на посочената в декларацията стойност и при възникването на съмнение за нейната достоверност да пристъпи към определянето ѝ по някои от способите и методите, предвидени в митническото законодателство. В тези случаи на престъпно взаимодействие между нарушител и митнически служител последният не пристъпва към изискването на допълнителни документи относно цената на стоката и се съгласява с очевидно занижената фиктивна стойност на стоката. Така митническият служител, като не извършва проверка и разрешава митническото оформяне на явно занижена стойност, допринася за неплащането на дължимите мита и други вземания.

² Единен административен документ

- Злоупотреби с митнически режим

В някои от случаите митническите служители допускат използването на митнически режим, позволяващ за известен период от време или изцяло да бъде избегнато заплащането на дължимите мита и други вземания, включително и неправомерно използване на преференции и митнически облекчения. В някои случаи се използва и фиктивно унищожаване на внасяните стоки след фиктивното им предоставяне на митниците или изоставяне в полза на държавата. По този начин нарушителят се договаря с комисията по унищожаване, която изготвя недостоверни документи, потвърждаващи унищожаването на стоката без това в действителност да е направено.

- Подмяна на стоково-съпроводителни документи

Тя обикновено се осъществява между отправното и получаващото митническо учреждение и също е една от формите на престъпно взаимодействие между лица, извършващи митнически нарушения и митническите служители. Подмяната на действителните документи с неистински позволява да бъде декларирано по-малко количество стока, да бъде декларирана стока, чиято митническа ставка е по-ниска и води до плащане на по-малки мита. Следва да се отбележи, че подмяната на документи може да стане без участието на митническите служители и да бъде извършена от самите заинтересовани от това вносители. Това обаче рязко увеличава риска за разкриване на извършеното нарушение. Ето защо нарушителите предпочитат предварително да се договарят с митническите служители, особено когато се касае за постоянно действащи схеми за продължителен период от време. В тези случаи митническият служител знае, че документите за стоката се подменят и съзнателно подпомага извършваното нарушение, като включително извършва действия и за това да не осъществи ефективен физически контрол и действия, които могат да бъдат използвани от него за правдоподобно обяснение, че не си е свършил работата. Например в гранично митническо учреждение проверява само крайните редове от стоката в транспортното средство и отразява в протокол съответствието на декларираното и провереното физически. Той съзнателно пропуска да провери останалата част от товарното помещение на транспортното средство, в което се намира стоката, предмет на митническото нарушение или престъпление.

- Нарушение на митническите разпоредби в свободните зони

Нарушения на забрани или ограничения за отделни категории стоки, които се разполагат на територията на зоната; преместване на намиращите се на територията на свободната зона стоки и незаконното им внасяне в страната; извършване на търговия на дребно със стоки, разположени в свободните зони или в митническите складове; нарушения при реекспортните операции и др.

- Нарушения, свързани с реда за унищожение на стоки

Те включват фиктивно или непълно унищожаване на стоки, което води до извличане на доходи от страна на декларатора или други лица, вкл. митнически и други държавни служители; унищожаване на стоки, които могат да се ползват от държавата и др.

- Предварителна продажба на стоката

Съществуват множество случаи на престъпно взаимодействие между митнически служители и ръководители на отделни фирми, при които се извършва договаряне по отношение на предварителна реализация на внасяната и неоформена митническа стока. В тези случаи вносителят продава стоката преди за нея да са внесени дължимите мита и други държавни вземания, като по този начин получава своеобразен кредит, т.е. той продава стоката, без да е извършено митническо оформяне за същата. След реализирането на стоката пристъпва към внасянето на пълния размер или на част от дължимите мита и държавни вземания.

Корупцията в структурата на митниците

Поради своя характер контрабандните операции обикновено се характеризират с **висока степен на организираност**, като митническите служители установяват корупционно партньорство с бизнесмени-родственици, престъпни групировки и техните фирми, търговски структури, специализиращи в сивия внос, превозвачи и с индивидуални вносители. В корупционните мрежи се включват и служители от МВР, които обезпечават контрабандните канали, както и служители на други държавни структури, осъществяващи контрол на границата и във вътрешността на страната. По такъв начин се създават дълготрайни корупционни отношения и при извършваните вносни операции се ползват определени привилегии.³

Митническите служители вземат подкупи **както при извършването на еднократни „услуги“, така и при дългосрочно взаимодействие с определени търговски или други структури, които участват във вносно-износните операции.** В някои от случаите митническите служители извършват нарушения под въздействие на отделни представители на централната или местна власт, влиятелни икономически структури и престъпни организации.

Получавайки подкуп, митническият служител на практика знае колко „икономисва“ на лицата, занимаващи се с незаконна дейност, и получава процент от тази сума в зависимост от риска, на който подлага себе си, или от необходимостта да съгласува своите действия с други длъжностни лица от системата на митниците. Обикновено **размерът на подкупа възлиза на около 30% от спестените мита и други държавни вземания.** Освен получаването на подкупи във вид на пари, част от митническите служители получават определени стоки на ниски цени, получават заеми за дълги периоди от време или безплатно биват обслужвани в ресторанти или на други подобни места.

³ Например тези търговски структури се обслужват бързо, предоставят им се възможности за разсрочване на плащанията, по-рядко им се извършват митнически проверки, често биват освобождавани от отговорност за извършени от тях митнически нарушения и т.н. От своя страна търговската структура, участваща в тази дейност, се отблагодарява, като например продава на служителите на митницата стока на занижени цени или във фирмата биват назначавани близки и роднини на митническия служител. Подкупите се дават за извършено общо покровителство, а не за извършени конкретни действия. В тези случаи предаването на подкупите има периодичен характер и се извършва седмично или месечно.

Особено тревожно е **запазването на тенденцията корупционните престъпления да се извършват от служители от почти всички нива в рамките на митническата администрация:**

■ **Гранично митническо учреждение**

На границата се извършват онези престъпления, които попадат под графата „чиста корупция“, т.е. без митническо оформяне на внасяните стоки. В тях участват съответните служители в граничното митническо учреждение, както и други държавни служители по границата.

■ **Гранично плюс вътрешно митническо бюро**

За разлика от „чистата корупция“, по-голяма част от митническите нарушения се извършват последователно в две или повече митнически учреждения, например гранично и вътрешно, отправно и получаващо митническо учреждение. По този начин се създават предпоставки за организиране на корупционни схеми вътре в самите митнически учреждения, при които митническият служител в получаващото митническо учреждение прикрива служителя в отправното митническо учреждение. Създават се и условия за организирана корупция, при която митническите служители по предварително уговорен план извършват на различни места и по различно време действия, водещи до избягването на заплащане на мита и други държавни вземания. Например - прилагането на несъответстващ тарифен номер, занижаването на митническата стойност, начисляването на по-ниска ставка, водеща до плащане на по-малки мита, и накрая извършване на физически контрол, при който се „потвърждава“ наличието на стоката, която в действителност не се намира в транспортното средство.

■ **Системата на последващ контрол**

В рамките на този контрол служители на митницата установяват извършването на едно или друго нарушение, без обаче да съставят актове за извършеното нарушение. В зависимост от това какъв е размерът на сумите, спестени при извършеното нарушение, се договаря и размерът на искания подкуп.

■ **Системата на вътрешноведомствен контрол**

Има случаи, в които митническите служители, участващи в административно-наказателното производство, влизайки в преговори с нарушителите, извършват действия, водещи до намаляване размера на глобите, прекратяване на административно-наказателното производство и незаконосъобразно освобождаване от отговорност, т.е. срещу определено възнаграждение се договарят условията, при които едно административно-наказателно производство ще бъде прекратено или ще бъдат създадени предпоставки издадено наказателно постановление да бъде отменено от съда. Това става чрез умишлено „изпускане“ от текста на постановлението на всички доказателства и допускане на процесуални нарушения, водещи до отмяна на издаденото постановление. (Например не се представят или събират доказателства, имащи отношение към дадено наказателно производство, умишлено се протака издаването на постановлението с цел изтичане на предвидените в закона срокове за издаването му, умишлено се допускат непълноти в него, проявява се недостатъчна

обективност по време на самото разследване и се укриват или се компрометира използването на важните доказателства.)

■ Ролята на информатора

Отделни корумпирани служители срещу съответен подкуп информират за предстоящи проверки и други действия на компетентните органи. Информаторът предупреждава нарушителя, съветва го да укрие определени документи или стоки и по този начин препятства разкриването на извършените нарушения и престъпления.

■ Злоупотреби със субординацията

Има индикации, че някои високопоставени служители в митницата издават неправомерни устни нареждания на подчинените си и ги принуждават по силата на служебната зависимост да извършват действие или да бездействат в разрез със закона. Например разпореждат съответна стока да бъде пропусната, определят при какви условия и къде да стане това, да бъде извършена проверка или не и т.н.

Постоянно постъпващите жалби ясно показват, че **проблемът с корупцията в митниците не е преодолян**. Това се дължи на множество фактори, част от които имат субективен характер. Недобре организираният вътрешноведомствен контрол и липсата на информационна система, която да позволява постоянно наблюдение на дейността на всички подразделения на Агенцията в реално време са сред най-сериозните пропуски в дейността на тази институция. В съчетание с големия документооборот, голямата по обем нормативна база, както и противоречията в някои случаи между отделните норми на митническото законодателство, това позволява на корумпираните служители да укриват за известен период извършваните нарушения и престъпления.

От друга страна, **мерките на ръководството при констатирани нарушения са недостатъчни**. Често пресичането на нарушенията и престъпленията се затруднява от обстоятелството, че понякога сигналите се подават от недобросъвестни нарушители и заинтересовани от контрабандата лица, които се опитват да компрометират честни и принципни служители в митническата администрация, отказващи да участват в престъпни начинания или активно работещи за разкриването и предотвратяването на митническите нарушения и престъпления.

Корупцията е проблем и на другите правозащитни и контролиращи държавни институции, които имат отношение към пресичането на контрабандата. Особено опасна роля играят корупционните практики в системата на МВР, която чрез специализираните си звена е призвана да се бори срещу корупцията, включително във всички държавни структури.

Типология на корупционното партньорство

При анализа на разнообразните практики на трансгранична престъпност се открояват следните **най-типични контрабандни схеми**, подредени по величината на техния деструктивен ефект върху икономиката и сигурността на страната:

1. При големите корупционни схеми, свързани с незаконен внос, износ и транзит на стоки в големи мащаби, е характерно наличието на **голяма организирана група** взаимодействащи си лица, повечето от които не се познават помежду си, но знаят за съществуването на създадения престъпен механизъм. В схемата за незаконен внос участват вносителите на стоки, гранични и митнически служители, ръководители на местно, регионално и национално ниво и задължително политическо лице или лице с влияние в политиката, осигуряващо административен комфорт на другите участници, явяващо се краен получател и разпределител на получаваните подкупи.

В една такава схема месечната сума за подкупи достига неколкостотин хил. лева и води до загуби за държавния бюджет, достигащи до 50% от дължимите държавни вземания в зависимост от съответната номенклатура внасяни стоки.

Функционирането на подобна добре организирана схема за осъществяване на контрабанда и митнически измами застрашава цели отрасли на икономиката на страната и създава значително социално напрежение сред браншовите организации. Лицата, намиращи се на върха на подобна схема, разполагат с множество възможности за влияние, включително и по кадрови въпроси върху правоохранителните и правозащитните структури на страната.

2. Съществуват корупционни схеми, в които участват група лица, предварително познаващи се помежду си. Тази **малка организирана група** действа в отделен регион или на територията на една или две регионални митнически дирекции. В схемата участват както вносителят, така и бивши или настоящи митнически служители, бивши или настоящи служители на МВР.

Сумите за подкупи варират от 1 до 10 хил. лв. Функционирането на подобни схеми създава аморална кадрова обстановка и генерира загуби за държавния бюджет до 30% от сумите, които в действителност следва да постъпят в бюджета.

3. В граничните митнически учреждения се създават корупционни схеми между **отделните служители на митницата, ГКПП, санитарни, служители, събиращи пътните такси и издаващи разрешителни, ветеринарни и т.н.** Срещу определени суми служители в определени смени пропускат преминаването на товари без същите да бъдат регистрирани в граничното митническо учреждение, т.е. осъществява се така наречената чиста контрабанда и се реализират големи загуби за държавния бюджет, като паралелно с това се създават и подходящи условия за незаконен трафик на забранени стоки. Сумите за подкупи варират от 3 хил. лв. за камион до 10 т. до 10 хил. лв. за камион от 20 т.
4. Във вътрешните митнически учреждения функционират и **индивидуални корупционни схеми**, в които митнически служител, в повечето случаи редови митнически инспектор, създава отношения с фирма - вносител на стоки с една, две до десет фирми и им позволява да извършват съответни нарушения, водещи от 10 до 30% по-ниска събираемост на дължимите мита и други държавни вземания. Размерът на подкупа е в зависимост от митническото учреждение и работното място и варира от 1 до 5 хил. лв. Много често тези схеми се осъществяват със знанието на прекия ръководител, който чрез бездействие

гарантира за себе си доходи, предоставени му от служителя, извършващ нарушението.

5. Отделни митнически служители създават индивидуални корупционни схеми или групови корупционни схеми, извършвайки действия, често граничещи с изнудване. Имитира се прекалено стриктно спазване на несъществени процедури, към вносителя се отправят несъществуващи в нормативната уредба изисквания, вносителят е изнудван на психологическа основа чрез заплахата за извършване на щателен физически контрол на стоката. Сумите на подкупите варират от 20 до 200 лв. и имат изключително негативни и отрицателни последици в отношенията на стопанските субекти с митническата администрация. На пръв поглед няма фискални последици за държавния бюджет, но някои изследователи считат, че тези корупционни практики обхващат около 60% от състава на митниците, които получават средства, необложени с данък, т.е. имат недеклариран доход.
6. Същото важи и при индивидуалните проявни форми на корупция, свързани с бърза обработка и митническо оформяне на стоките на приятелски фирми, близки, като размерите на подкупите са до 100 лв. При тези нарушения се допускат грешки при оформянето на самите документи, а понякога се създават предпоставки за трафик и безпрепятствено пренасяне на забранени стоки - наркотици, оръжие - без митническият служител да знае това.

ТАБЛИЦА 1. Обща класификация на контрабандата и свързаната с нея корупция

Действащи лица	СХЕМА/тип незаконна дейност	Последиствия
1. Голяма организирана група, действаща на национално равнище Повечето членове на групата не се познават, но знаят за организацията. Лидерите ѝ имат възможност да влияят на кадрови решения в правозащитните органи. Суми за подкупи: месечно от 10 до 50 хил. долара	Вносител/и → оперативен/и граничен митничар/и + ръководител от местно ниво → служители от структури на МВР, осигуряващи транзита до вътрешно Митническо управление (МУ), в много случаи и проверката там → вътрешно МУ, ръководител от местно ниво → ръководител от висше ниво → политическо лице (или лице с влияние в политиката), осигуряващо административен комфорт на другите и краен получател и разпределител на подкупите.	Застрашава цели отрасли на икономиката. Създава социално напрежение сред браншовите организации. Поставя под съмнение обществения договор. Загуби за Държавния бюджет: до 50% по съответната номенклатура стоки.
2. Малка организирана група Действа в отделен регион или 1-2 Районни митнически дирекции (РМД). Суми за подкупи: до 5 хил. долара месечно	Вносител + бивш или действащ висш митничар → ръководител МУ + бивш или действащ служител на МВР (неутрализира неудобни служители или предупреждава за проверки) → оперативен инспектор/и. 10% от служителите	Създаване на аморална кадрова обстановка. Обуславя корупционно поведение от стопанските субекти. Негативно влияние върху чуждестранните инвеститори. Загуби за Държавния бюджет: от 5 млн. лв. нагоре (до 30%).
3. Тип „Тандем“: митничар + служител от КПП Суми за подкупи: 5 хил. долара на камион 20 т. и 1,5 хил. долара на камион до 10 т.	Т. нар. „чиста контрабанда“ – преминаване на товари без регистрация на гранична митница – „вдигната бариера“. 10% от служителите	Създаване на условия за трафик на забранени стоки (наркотици, оръжие).
4. Индивидуални операции: служител от което и да е оперативен звено, в повечето случаи редови митнически инспектор. Суми за подкупи: в зависимост от типа на МУ и работното място до 2,5 хил. долара месечно.	Вносител → митнически служител (в много случаи участие на прекия ръководител, изразяващо се в бездействие). 20% от служителите	1, 2 до 10 фирми-вносители заплащат 10 до 30% по-ниски данъци. Предвид някои промени в данъчното законодателство (ДДС, данък печалба) явлението е затихващо.
5. Индивидуални операции: редови митнически инспектор или ръководител от ниско ниво. Суми за подкупи: 20 до 200 лв. месечно.	Прекалено стриктно спазване на несъществени процедури. Несъществуващи в Закона изисквания. Заплаха за щателен физически контрол на стоката. Изнудване на психологическа основа. До 60% от служителите	Няма фискални последици за Държавния бюджет. Изключително отрицателни последици върху стопанските субекти. Формира отрицателен облик на администрацията.

1.2. КОНТРАБАНДАТА ПО ГРУПИ СТОКИ

По-долу е приведена обща класификация на някои видове стоки, техния произход, обем, сумите за подкуп и използваните фалшификации при незаконния им внос.

ТАБЛИЦА 2. Контрабандата по групи стоки

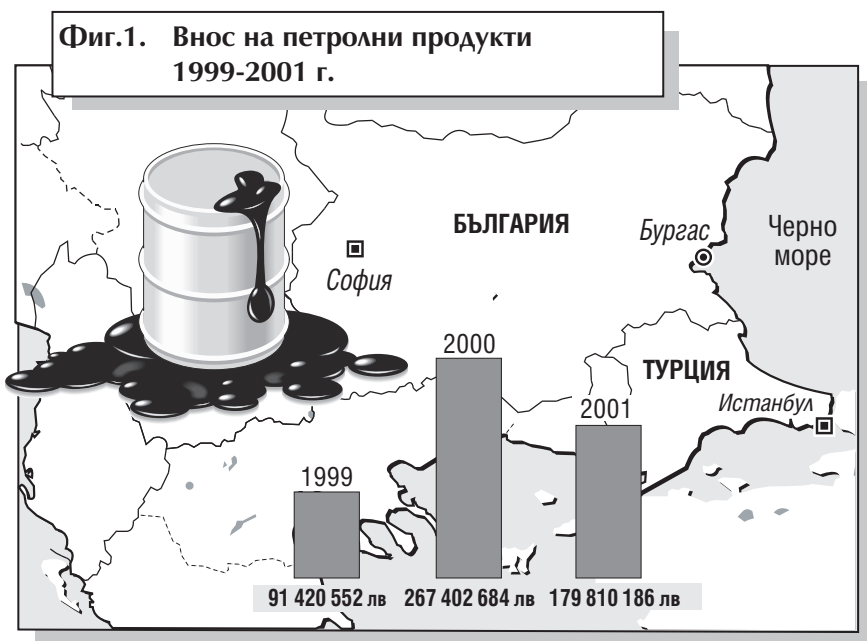
Вид стоки	Произход, маршрут	Суми за подкупи	Обем	Използвани фалшификации
1. Петролни продукти	Румъния-Русе Варна-Леспорт Нефтохим	100 000 лв./баржа (3-5 хил.т.)	30-35 % от общото потребление	Износни декларации от Румъния; укрива се част от тонажа; Инса-Стара Загора-кула за каталитичен крекинг
2. Бяла и черна техника	Солун-Кулата-вътрешни бюра	Около 10 000 лв. на камион	20 камиона месечно	Обмитява се като друга стока, на която се заплащат митни сборове
3. Електроника (платки, чипове и др. части)	САЩ, Европа-Аерогара-София	30% от спестеното ДДС при реални стойности	Реален обем \$ 3-5 млн.	В контрабандата участват и спедитори
4. Аеро карго	Китай Дубай-Аерогара-София	1,5 лв./кг	40 т.-100 т. месечно	
5. Турски стоки (нехранителни)	Турция/Истанбул/-Капитан Андреево-вътрешни бюра; Истанбул-СБЗ-вътрешни бюра-Пловдив, Хасково	Капитан Андреево-500 лв. Вътрешно бюро – 1000 лв.	150 броя 60-70 куб. камиона месечно	Разлика в теглото; фалшиви фактури; с фалшив текст за произход; СБЗ-Свиленград; в товарителните списъци не се описва броят и артикулите на стоките, а само колети.
6. Китайски контейнери и др. азиатски стоки	Китай, Виетнам, Индия и др. Солун-Кулата-вътрешни бюра; Солун-Ново село-Пловдив-Казанлък. Варна-обмитяване	Гр.пункт - 500лв. Вътрешно бюро-1500 лв. за брезенти 2000 лв. за 3 контейнера (2 камиона)	200 контейнера средно месечно	Съществени разлики в теглото по транспортните документи и в действителност; фалшиви сертификати за произход (турски) за Варна
7. Дубайски стоки (потребителски)	Дубай-безмитническа зона Сирия-Свиленград-вътрешни бюра София, Пловдив	Граничен пункт-500 лв. Вътрешно бюро – 1500 лв. 200 тира месечно	200 тира месечно	Фалшиви сертификати за произход (предимно турски); превозва се на камиони с брезент

8. Плодове и зеленчуци	Турция, Сирия, Македония-обмитяване на Свиленград, Златарево-София	Общо около 1000 лв. разпределени между службите (митници, фитосанитарен контрол, ХЕИ, полиция, РЗБОП, пътна полиция)	От октомври до май вкл. 240 бр. камиони 10-12 т. и 20 тира от Сирия	От 3-та бариера до с. Капитан Андреево всички камиони са на т.нар. „тапа“; В част от камионите се превозват и пилешки и други местни продукти
9. Меса и пилешки разфасовки	Солун-Кулата-София Европа-Видин-София Европа-Калотина-София Черноморски пристанища	Входният пункт плюс ветеринарния контрол вкл. = 800-1000 лв. Вътрешно бюро – 2500-3000 лв. за митничарите плюс 500-1000 лв. ветеринарен контрол	250 хладилни камиона месечно	Липса на индикация на производителя върху кашоните; фалшиви сертификати; износни декларации от Европа
10. Сухо мляко	Украйна, Русия-Русе, Кардам	4000 лв./камион Общо за границата и вътрешните бюро плюс ДВСК и др.		Фалшиви сертификати от Полша; реална печалба от 10-\$12 хил. на камион
11. Ориз, боб, леща	Варна Кораби 10-20 хил. тонни	\$19-20 хил. на кораб	2 кораба за ориз месечно	Укриване част от тонажа на кораба; укриване на производ; 30-40 контейнера ориз месечно и още толкова за другите стоки

1.2.1. ПЕТРОЛНИ ПРОДУКТИ, ТЕЧНИ ГОРИВА, ПРИРОДЕН ГАЗ, МАСЛА

Пазарът на петролни продукти може да се определи като най-големия в страната и възлиза на около 1-1,4 млрд. лв.. По официални данни на митниците дневно в страната влизат около 350 т. течни горива. Въпреки че през последните 3-4 години при петролните продукти е налице значимо свиване на контрабандата, различните форми на митнически нарушения и свързаните с тях данъчни престъпления, според експерти анализиращи сегашната ситуация, 30-35% от общото потребление в страната е „сиво“ и дори „черно“.⁴

⁴ Според независими източници от митниците от него бюджетът губи около 500 000 лв. дневно.

Източник: Агенция „Митници“

Поради тази причина **незаконният внос на петролни продукти, горива и масла⁵ генерира най-големите загуби за държавния бюджет**. Ако погледнем данните от обмитените нефтопродукти за последните три години (вж. фиг. 1), ще видим, че колебанията в стойността са твърде значителни.

Според оперативните данни от митническата статистика, за първите шест месеца на 2002 г. е налице необясним спад и за двете тримесечия, като в същия момент няма регистриран спад на потреблението на вътрешния пазар (вж. таблица 3).

ТАБЛИЦА 3. Сравнение за вноса на петролопродукти в стойностно изражение (български лева) по тримесечия

	1999	2000	2001	2002
Петролни продукти – първо тримесечие	27 217 097	34 183 808	58 311 141	16 018 630
Петролни продукти – второ тримесечие	24 481 056	81 991 287	52 973 198	25 541 868
Петролни продукти – полугодие	51 698 153	116 175 095	111 284 339	41 560 498

Източник: Агенция „Митници“

⁵ Контрабандата и митническите измами с петролните продукти имат дълга история. Още в началото на 90-те години групата на нефтопродуктите се превърна в най-привлекателната стокова група за контрабанда в страната. Предпоставка за това бе отпадането на държавния монопол при петролните продукти както във вноса и износа, така и при продажбата на дребно (през периода 1991-93 г. броят на бензиностанции се удвои). Допълнителен катализатор за контрабандните практики с горива беше въвеждането на ембаргото върху петролните продукти за Сърбия и Черна гора. То създаде условия за 3-4 пъти по-голяма норма на печалба в сравнение със средните за страната, като обемите на продажбите бяха практически неограничени. В контрабандата на горива се включиха от обикновени жители на пограничните райони до икономически групировки, покровителствани от политици. Ембаргото в Югославия беше и един от най-важните фактори за възникването на организирана престъпност в страната. След края на ембаргото разработените канали продължиха да функционират и започнаха да търсят приложение при новите условия. Възможност за това даваха последвалите политически и икономически кризи, приватизационният хаос и не на последно място ценовите разлики при петролните продукти между различните балкански държави. В резултат на това от средата на 90-те години до настоящия момент пазарът на петролни продукти, горива и масла е подходяща среда за реализиране на незаконен внос както от страна на криминалните групировки, така и от фирмите, работещи в различните „оттенъци на сивото“.

Официално това беше обяснено с поевтиняването на щатския долар (горивата като стойност се измерват в долари, за разлика от повечето стоки, чиято стойност се определя в евро). Като втора причина беше посочен фактът, че „Нафтекс“ е преустановил вноса си.

Междувременно в митниците въведоха нови, облекчени процедури за митническият контрол при вноса на течните нефтопродукти. Те отмениха изискването за цялостен лабораторен анализ на всички внасяни горива, изискван дотогава. Според новото ръководство на митниците въпросният анализ създавал предпоставки за корупция заради забавянето при влизане в страната. Това е така, защото обикновено получателят желае да освободи стоката по-бързо и е готов да плати за обработката. При новия ред лабораторен анализ се налага само при тарифните позиции, при които е икономически изгодно да се злоупотребява с тарифен номер. Освен това контролът е засилен в случаите, в които има сигнал на разубавяването, вносителите са фирми с нарушения в миналото или обратното - новопоявили се имена в бизнеса, използван е необичаен маршрут и др.

По информация от митниците 320 млн. лв. са постъпленията от вноса на горива за първото полугодие на годината. От тях най-голямо перо са постъпленията от ДДС - 290 млн. лв., следвани от тези от акциз - 20.8 млн. лв.. Повечето горива се внасят от страни, с които България има нулеви мита. Приходите по тази линия са едва 2 млн. лв. Шест млн. лв. са постъпили във фонд „Републиканска пътна мрежа“ и 646 848 лв. за фонд „Опазване на околната среда“. Сред всички горива, описани в глава 27 на митническата тарифа, първостепенна значимост за бюджета има пропан-бутанът. Средномесечно от вноса му държавата събира между 3,5 – 5,5 млн. лв. Следва дизеловото гориво с месечни постъпления между 1 и 3 млн. лв., безоловният бензин А-95 и леките масла.

При анализи от митниците са забелязали, че статистическата стойност, по която се внася пропан-бутанът, намалява от 56 ст. на килограм през януари 2002 г. до 42 ст. през юни с.г. Обяснението за тази аномалия е, че се внася по-нискокачествен пропан-бутан, което се определя от търсенето. По принцип при пропан-бутана по-типични са нарушенията с количество, защото практически няма как то да се измери точно. Възможно е също да се намали митото, като се декларира неточно процентно съотношение между пропана и бутана.

При дизеловото гориво най-разпространени са митническите нарушения, свързани с промяна на тарифния номер. Разликата в акциза на различните горива прави много изгодно дизелът да се декларира като тежко гориво. Тежките горива са по-евтини, а и може да се спести пет пъти от акциз - за дизеловото гориво той е 110 лв. на тон, а за тежките горива - само 25 лв. на тон. Двата вида горива са различни само след лабораторни изследвания (дизелът е с 0,2% сяра, а при тежките горива тя е между 1 и 2,8%). Тези нарушения при тарифното класиране са съпътствани и с документни измами - ползват се фалшиви сертификати за качество.

Анализирайки таксите за фонд РПМ, от митниците са стигнали до извода, че за нарушителите е изгодно да внасят дизеловото гориво в страната като промишлен газьол. Газьолът има същия акциз като дизела, но е по-евтин, а и не се облага с пътна такса, която е 180 лв. на тон. Още повече, че двата типа горива са еднотипни и също се различават само по процентното съотношение на сяра в тях.

Екотаксите са силно диференцирани, но са относително малки и не дават поводи за злоупотреби.

Повечето бензини се облагат с еднакви (най-често нулеви) мита при внос. Няма възможност да се внесат под друг тарифен номер с цел по-малък акциз, тъй като безоловните се различават от оловните и с прост лакмус. Затова и най-честите измами при тях са документните.⁶

При масовите случаи на документни измами, проблемът е в това, че митниците следят единствено митата, постъпващи по тяхна сметка (които обикновено са нулеви). Постъпленията от ДДС и акциз отиват по сметка на данъчните, екотаксата – по сметка на Министерството на околната среда и водите, а пътната – на Министерството на регионалното развитие и благоустройството. Митниците нямат възможност да проследят дали отделни суми по вноса са постъпили реално в съответните сметки (досега данъчните отказвали информация, позовавайки се на ДПК, който ги задължава да пазят тайна). **В тази връзка от митниците предлагат да се създаде обща транзитна сметка, за да могат да следят кои са реално платените държавни вземания.**

Приоритетна задача е и пресичане на една друга възможност за ощетяване на бюджета – чрез сборовете около горивата при бензиностанциите по ГКПП и в свободните зони. Класически пример за това е бензиностанция „Шипка“ в „Свободната безмитна зона - Свиленград“.⁷

Друг проблем е роенето на незаконно работещи бензиностанции. По информация от „Петрол“ в страната има над 2500 обекта за продажби на горива на

⁶ Потвърждение са три разкрити случая през 2002 г. Например през май на митница Русе са разкрити няколко вноса на горива с фалшиви платежни нареждания за ДДС, акциз и еко- и пътна такса общо за около 1,6 млн. лева. През март девет цистерни с А-95 са хванати на гара Искър точно когато вносителите са се опитвали да ги освободят с фалшиви митнически декларации, оформени уж от митническо бюро Горубляне. Това са били 450 т гориво, дължимите митни сборове за които са били около 300 000 лева. Около 20 автоцистерни са се въртяли около София, за да претоварят горивото и да потънат в страната. В началото на юни е установено постфактум, че вносителите на други девет цистерни бензин А-95 безоловен първо са представили платежни нареждания в митническо бюро Стара Загора, но в хода на декларирането са отишли и са ги анулирали.

Най-високите вземания на държавата по принцип са за бензин А-98, но доколкото той се внася в по-ограничени количества най-честите нарушения са с А-95. Все пак имало хванати нарушения от типа „съд в съд“, при които цистерна с А-98 пътува потопена в по-евтиния газьол, или пък когато в камион с други стоки се поставяли допълнителни резервоари с бензин.

⁷ По някои оценки месечно тя ощетява бюджета с 3,8 млн. лв. от ДДС, акциз, пътни и екотакси - колкото са месечните постъпления от целия легален внос на пропан-бутан в страната. Бензиностанцията е законна, тъй като зареждането с течни горива в бензиностанциите в свободните зони и по ГКПП-тата се смята за износ, акцизът се възстановява, а продажбите не се облагат с ДДС. С презумпцията, че горивото се продава зад граница не се плащат също пътна и екотакса. Това позволява на бензиностанцията да продава дизела по около 0,70 ст. на литър. За сравнение, след като се начислят ДДС, акцизи и такси, цената му в бензиностанциите, работещи на общи основания, става около 1,20 лева на литър. Държавата губи от всеки тон дизел, продаден в безмитна зона, около 500 лв., 170 лв. ДДС, 110 лв. акциз, 180 лв. пътна такса и екотакса. Това нарушава и конкурентната среда. По информация от петролния бизнес, оборотът на „Шипка“ надхвърля впечатляващите 350 т на денонощие (собствениците твърдят, че става дума за около 200 т). Повечето клиенти на бензиностанцията са български шофьори, които не напускат държавата. Шофьорите на ТИР се възползват от възможността за спекула, тъй като резервоарите на зареждащите камиони не се запечатват на излизане от зоната. Често те продават горивото в България, Турция или Гърция. Повечето камиони имат монтирани допълнителни резервоари, които побират стотици литри дизел. Турският бизнесмен има подобни бензиностанции и на ГКПП-Калотина и Видин (вж в. „Капитал“, 17.08.2002 г.).

дребно. От тях около 440 бензиностанции са на „Петрол“, 60 - на „ЛУКойл“, и по 60 обекта имат „Шел“ и ОМВ. Делът на малките бензиностанции вече е достигнал около 35%. При това те са обекти с по една бензинколонка и включват петролни бази, в които се продава директно от цистерната, до малки бензиностанции, които се правят с инвестиция от около 10 000 лв. В последно време е практика хора, вероятно принадлежащи към силовите групи, да отварят сергии в страната и в София. Горивото се зарежда с маркучи от цистерни на много по-ниски цени от тези в близките бензиностанции. Някои от клиентите дори са снабдени със специални карти. Този тип обекти имат по-малки разходи (за сравнение инвестицията в една бензиностанция е около 1 млн. лв.), не плащат дължимите на държавата данъци и са канал за реализацията на контрабанден внос. В резултат продават на много ниски цени. В столицата например са известни три-четири бензиностанции, които продават дизел за около 0,95-1,00 лв./л на дребно, а бензин А-95Н за 1,15 – 1,20 лв./л. Явлението е широко разпространено и в Северна България заради нелегален внос от Румъния. В Русе има случаи, в които пропанбутанът се продава по 500 лв. на тон, докато при редовен внос цената е около 625 - 685 лв. с платени мита и акцизи. Според коментари на официални търговци, ако само 10% от 35-те процента малки компании не спазват правилата, щетите за бюджета са за около 100 млн. лв. от невнесени акциз, ДДС и такси за една година. Съществуването на малките незаконни бензиностанции е възможно, защото още не са въведени европейските технически и екологични норми и стандарти и се дават разрешения за строеж на всевъзможни места. На пазара, където маржовете на печалба бяха доста високи (преди въвеждането на безоловните бензини), се появиха много нови играчи. За да оцелеят, те трябва да намаляват цените, което се постига и с незаконни средства, а фискалният контрол е слаб. Всичко това създава проблеми на официално работещите фирми, намалява възможностите им да инвестират в нови обекти и да разширяват и подобряват услугите си. И изяжда маржовете им, според някои твърдения, почти до нула.

Понастоящем вносите на петролни продукти и течни горива е от Русия, Украйна, Румъния, Гърция, Турция и др. Митническото оформяне на тази група стоки е съсредоточено в митническите учреждения в Русе, Кулата, Стара Загора, София и Бургас. Основните нарушения са свързани със занижаване на стойности, неточно описание, посочване на неверни тарифни номера, укриване на действителното тегло, фалшифициране на платежни документи, фалшифициране на протоколи от лабораторни изследвания. Извършват се и най-груби форми на контрабандата – т. нар. „чиста контрабанда“. Съществува информация за контрабанден внос, осъществяван с 3-5 хил. т баржи в района на пристанище Леспорт-Варна. **Сумите, които се дават като подкуп, са твърде различни, поради различните мащаби на нелегалния внос, но могат да достигнат до 100 000 лв. на кораб при чистата контрабанда, разпределяни между различните служби, от които зависи прикриването му.**

Успоредно с това трябва да се отбележи възстановяването на канала за внос на петролни продукти през Кулата. За целта се използват автоцистерни, които изобщо не се регистрират при влизането им в страната – т.е. тук става дума за чиста контрабанда. Заплащат се около 15 000 лв. на цистерна. Няма точна информация за броя на автоцистерните, внесени по този начин. Продължава и функционирането на каналите през Русе и Варна.

1.2.2. АВТОМОБИЛИ

При оценка на сивия и черния внос на автомобили в страната трябва да се има предвид спецификата на българския автомобилен пазар. За разлика от повечето източноевропейски страни България няма собствено производство и е изцяло зависима от външния внос. Според данните от статистиката, вносът условно може да се раздели на две основни групи – внос на употребявани и на нови автомобили. По данни от оперативната митническата статистика, пазарът на употребявани автомобили през 2001 г. е бил 250-300 млн. лв. Ако към тази цифра се добави обемът на годишния пазар на нови автомобили (200-250 млн. лв.), ще се види, че **пазарът на леки автомобили в страната възлиза на около 500 млн. лв. годишно и е един от най-големите в страната.**

ТАБЛИЦА 4. Внесени автомобили в България по години

Видове внос	1999	2000	2001
Брой внесени стари автомобили	91 501	85 116	103 968
Брой внесени нови автомобили	11 958	13 069	13 365
Стойност на внесените автомобили и други автомобилни превозни средства, предназначени за транспорт на хора	386 733 786	404 539 599	518 672 584

Източник: Агенция „Митници“

Продажбите на нови автомобили в България за последните 12 години са едва около 10% от общия брой на продаваните автомобили годишно (между 12 и 14 хиляди автомобила). При тази група данни за митнически нарушения почти отсъстват. Предпоставките за това са, от една страна, контролът, който осъществяват големите автомобилни компании върху своите дистрибуторски мрежи и логистика, а от друга – конкурентният контрол между самите български фирми, търгуващи с нови автомобили. Поради малкия размер на пазара, последните са в течение на почти всяка продажба на конкурентите си.⁸

При вноса на употребявани автомобили ситуацията е много по-различна. Данните за вноса на автомобили втора употреба показват, че за 10 години са внесени повече от 1 млн. леки автомобили, като за последните 2-3 години годишният внос е средно около 100 хил. коли. Трябва да се каже, че в България пазарът на автомобили „втора употреба“ се е превърнал в основен.⁹ Той е много добре развит, със специализирани фирми по марки и класове автомобили, с постоянни партньори от целия свят, специализиран транспорт, сервизно обслужване и

⁸ Въпреки че митнически нарушения са рядкост при вносителите на нови автомобили, някои от големите дистрибутори на българския пазар изразиха опасения, че по-дребните разпространители може би се опитват да си спестяват дължимите данъци.

⁹ За разлика от развитите страни, където продажбите на нови автомобили са един от най-важните индикатори за състоянието на икономиката, в България същата роля играе пазарът на стари автомобили.

специализация по райони в страната. Въпреки отсъствието на системна информация се вижда, че в този пазар има място за всички – от големите вносители (с внос по 100-300 автомобила годишно) до фирмите с по 30-40 автомобила, до частните лица, търгуващи между другото по 2-3 автомобила годишно.¹⁰ Според официалната митническа статистика, пазарът на употребявани автомобили за 2001 г. може да се оцени на около 250-300 млн. лв., което обаче е около 40-50% от реалната стойност на автомобилите.

Въпреки че системата за внос на стари автомобили съществува от 1990 г., след 1993-1994 г. не се наблюдават сериозни изменения в структурата й. „Спецификата на стоката” не предполага концентрация и монопол на големи фирми. Именно тази специфика създава условия за съществуването на един от най-големите „сиви пазари” в страната.¹¹

Както се вижда на таблица 5, през последните години е налице ясна тенденция на ръст на приходите при автомобилите втора употреба (ако се приеме, че продажбата на нови автомобили е почти без промяна, има нарастване на приходите средно с 25% годишно от 1999 г. насам).

ТАБЛИЦА 5. Сравнение за вноса на автомобили в стойностно изражение (български лв.) по тримесечия

Вид МПС	1999	2000	2001	2002
Пътнически автомобили и други автомобилни превозни средства, предназначени за транспорт на хора – първо тримесечие	51 018 084	86 768 916	95 472 505	138 500 690
Пътнически автомобили и други автомобилни превозни средства, предназначени за транспорт на хора – второ тримесечие	83 651 025	101 408 443	126 138 123	122 135 389
Общо за полугодие	134 669 109	188 177 359	221 610 628	260 636 079

Източник: Агенция „Митници”

Един от най-важните фактори за българския сив пазар е свръхлибералният закон за внос на стари автомобили. В случая се ползва една от най-простите

¹⁰ Според критиците, българският пазар е един от тези, които изпълняват една важна икономическа функция в европейските страни – „отваря” пространство за ново потребление и „почиства” от остарели автомобили.

¹¹ „Сивите схеми” започват още в Западна Европа, където употребяваният автомобил се разглежда като „полустока”. Поради това автомобилът на старо не представлява интерес нито за големите транснационални компании, нито за държавните администрации. В огромната си част автомобилите на старо са собственост на физически лица и са „вече употребена стока” и съответно борсите за коли втора употреба, гаражите и автомобилните гробища не предизвикват особено внимание от страна на данъчните администрации. В резултат на това употребяваните автомобили лесно попадат в сенчестите канали, където реалната цена на автомобила се трансформира в цена за пред митническите и данъчните власти на съответната страна, в която тази „полустока” се внася.

системи за обмитяване на употребявани автомобили (сумата се изчислява не върху цената на автомобила, а върху мощността на двигателя и годината на производство)¹², което по принцип не би трябвало да стимулира „сивия внос“. В действителност този пазар генерира огромни загуби за държавата.

Съществуват многобройни начини на укриване на истинските данни на внасяния автомобил с цел занижени плащания както при индивидуални вносители, така и при фирми. Обикновено се внасят мощни и луксозни автомобили чрез използването на правото на инвалиди на намаляване на митата. Според някои оценки става дума за около 15 000 автомобили, внасяни по този начин годишно.¹³

Либерализацията на вноса на автомобили „втора употреба“ създава гигантски сив сектор при частите и аксесоарите за автомобили (достигащ до 70-80% от общия пазар). При 100 хил. автомобили втора употреба и гигантски сив внос на резервни части за специализираните криминални групи не е проблем да прикрият около 20 хил. откраднати автомобили в страната или в друга европейска държава.¹⁴

Източник: Reuters

Продължава и транзитирането, и износът на крадени автомобили извън страната (а понякога и откраднати в България коли) с цел препродажбата им в други страни, най-вече в Русия, другите бивши съветски републики и някои арабски държави. Основният използван за тази цел канал е през Капитан Андреево – Турция – Грузия. Оттам се извършва преразпределянето към Русия и други страни. Директният износ към Русия се осъществява през други гранични пунктове, тъй като има изградена връзка между българските и руските застрахователи, която дава възможност за незабавна информация при регистрирането на откраднат автомобил от България в Русия (в повечето случаи става въпрос за застрахователна измама, при която собственикът на откраднатия автомобил е съучастник в престъплението).

¹² Когато държавата не се интересува на каква цена е закупен съответният автомобил, това означава, че парите за закупуването ѝ остават в чужбина. Последницата от това е, че в момента ограниченията за вноса в България на коли „втора употреба“ са символични. В Южна Америка например подобна политика обикновено се възприема като „легализация на контрабандата с автомобили втора употреба“.

¹³ Подобна практика бе отменена наскоро с по-строгото регламентиране на тази привилегия, която сега включва двигатели с обем до 1600 куб.см.

¹⁴ За деветте месеца на 2002 г. са регистрирани 7827 кражби на автомобили от България, издирени са 4088 коли и са разкрити 887 извършители на автокражби. Това е с 3,6% по-малко от 2001 г. /Вж.в. „Труд“, 9.10.2002 г./ Същевременно реалният брой на откраднатите автомобили, които не са били обявени в полицията и за които собствениците са платили откуп, е с 30-40% повече.

На Капитан Андреево се заплащат подкупи между 2500 и 3000 лв. в зависимост от вида на автомобила, които се разпределят между митница и гранична полиция. Обикновено шофьорът, който превозва откраднатия автомобил, се регистрира като пътник, преминал границата пеша, или като пътник в друго превозно средство, а самият автомобил изобщо не се регистрира.

През есента на 2002 г. нашумя и случаят с корумпирани служители на ГКПП-Златарево, заловени след като пропуснали без регистрация откраднат джип. Впоследствие се оказва, че двамата корумпирани полицаи са извършвали подобни операции и в миналото, като са взимали подкупи в размер между 2 и 5 хил. лв. в зависимост от марката и цената на съответния автомобил.¹⁵

Общият обем на застрахователните измами в страната надхвърля 1000 автомобила месечно, но няма точна статистика колко от тях напускат страната по този начин.

1.2.3. БЯЛА И ЧЕРНА ТЕХНИКА¹⁶

Данните от маркетинговите изследвания показват, че през периода 1991-1994 г. продажбите на „бяла и черна техника“ изпреварват годишния оборот на всички стокови групи. Ако през първите години след 1990 г. не всяко домакинство можеше да си позволи западна марка кола, то почти 50% от българските семейства се възползваха от нахлуването на евтини имитации на различни артикули, както и от внос на маркова електроника. Последвалите серии от икономически и политически кризи и периоди на стагнация доведоха до неколкократно свиване на потреблението при тези групи стоки.

В този контекст трябва да се разглежда и сивият, както и контрабандният внос на бяла и черна техника. В резултат преди всичко на пониженото търсене те са намалели с 60-70% в сравнение с нивата отпреди 5-6 години. Като допълнителни фактори могат да се посочат навлизането на хипермаркетите, създаването на големи специализирани магазини и наложилата се тенденция големите производители да създават свои дистрибуторски вериги. За разлика обаче от пазарите, в които законният внос вече преобладава, пазарът на бялата и черната техника е силно фрагментиран. Във вноса участват както големи фирми, внасящи редовно и разполагащи с развити търговски вериги, така и средни и малки фирми, внасящи

¹⁵ В документацията полицаите обикновено вписвали, че шофьорите на автомобилите (на жаргона на автокрадците наричани „мулета“) са преминавали пропускателния пункт пеша. От македонска страна обаче срещу същите имена е упоменато, че се придвижват с автомобил, и то всеки път с различни коли. Някои от крадените коли са преминавали директно през ВИП-а на пункта. Граничните полицаи са знаели предварително вида и номера на автомобила и са го пропускали без дори да проверяват документите на шофьора. (вж. „168 часа“, 6-12 септември 2002 г.)

¹⁶ В случая се използва жаргона, с който търговци и митничари описват няколко стокови групи. При това категорията „бяла техника“ се дели условно на „малка бяла“, в която се включват ютии, сешоари, миксери, електрически самобръсначки и др. малогабаритни и електрически уреди. В „голямата бяла техника“ се включват перални, хладилници, миялни машини, бойлери, фризери и други едрогабаритни битови електрически уреди. Подобно е деленето при „черната техника“ – „малката черна техника“ включва транзистори, уокмени, слушалки и др. В „голямата черна техника“ се включват телевизори, стереоуредби, видеомагнетофони, камери, DVD и CD плейъри и др.

периодично (в зависимост от конюнктурата). За разлика от началото на 90-те години, участието на куфарни търговци е по-скоро изключение.

Въпреки свиването на продажбите на бяла и черна техника, голямата печалба, която се реализира при тази група стоки продължава да привлича търговци. Според експертни оценки обемът на незаконния внос продължава да е около 20 тира месечно. Използва се схема за деклариране на изцяло различна стока (напр. резервни части, моторни резачки), при което се заплащат значително по-ниски митни сборове, ДДС и евентуално акциз и се укрива по-нататъшното проследяване на продажбите на действителните стоки по търговската верига. Основният маршрут, който се използва е Солун – Кулата – София, като се заплащат общо около 10 000 лв. нерегламентирани суми на камион. Анализът на тези практики показва, че в каналите участват както малки фирми, така и големи и утвърдени търговски вериги.

Една от популярните „легенди“ за прикриване на подобен внос при обмитаване е твърдението, че стоките имат толкова ниска декларирана цена поради факта, че са втора употреба. Необходимо е да се отбележи, че действително в края на 90-те години в страната пазарът на бяла и черна техника втора употреба рязко нарасна. В резултат на това разкриването на новия внос и имитациите на маркови стоки става много трудно, особено при по-малките търговски фирми.

От казаното по-горе става ясно защо оценката на сивия сектор при тези групи стоки е изключително затруднена. Все пак е възможна приблизителна оценка, получена при съпоставянето на данните между оперативните митнически данни за внос, от една страна, и годишните продажби, регистрирани от маркетингови проучвания, от друга. Според последните, пазарът на „бяла техника“ се движи между 140 и 170 млн. лв. Както се вижда от таблица 6, обмитената бяла техника е около 50-60% от общия внос. Освен това, данните от митницата показват, че въпреки нарастването на постъпленията при тази група стоки, тук тенденцията не е еднозначно позитивна.

ТАБЛИЦА 6. Сравнение на вноса на бяла техника в стойностно изражение (в български лв.) през периода 1999-2001 г.¹⁷

Вид бяла техника	1999	2000	2001
„Голяма бяла техника“ Хладилници за домакински цели, шкафове, витрини и подобни мебели за охлаждане или замразяване, готварски печки и микровълнови фурни, бойлери и др.	46 326 026	44 646 056	57 308 028
„Малка бяла техника“ Ел. ютии, грилове и скари, тостери, фритюрници, кафеварки и пр.	11 433 984	10 549 589	12 981 184

Източник: Агенция „Митници“

¹⁷ Стоковите групи, които са пресметнати, не изчерпват цялата митническа номенклатура, която може да се включи в групата „голяма бяла техника“ както и „малка бяла техника“. Въпреки това данните са достатъчно представителни, защото обхващат около 90% стоките на избраните пазари. Поради липса на достатъчно данни за момента не са представени стоките от група „черна техника“.

Трябва да се отбележи, че при „черната техника“ реалните годишни продажби се оценяват между 60 и 80 млн. лв., като предварителните оценки показват около 40-50% сив внос.

1.2.4. КОМПЮТЪРНИ И ЕЛЕКТРОННИ КОМПОНЕНТИ

Според данните от оперативната митническа статистика, в стойностно изражение при тази група стоки наблюдаваме устойчива тенденция на ръст на обмитяването с 12-15% (вж. таблица 7)¹⁸. Друг ориентир са българските и международните маркетингови оценки, според които българският пазар на компютърни и електронни елементи е нараствал с много по-бавни темпове.

ТАБЛИЦА 7. Сравнение за вноса на компютърни и електронни компоненти в стойностно изражение (в български лв.) през периода 1999-2001 г.

	1999	2000	2001
Печатащи устройства, други, различни от печатащи устройства и клавиатури, части и принадлежности за автоматични машини за обработка на информация и пр.	78 886 154	91 249 752	103 059 491

Източник: Агенция „Митници“

При анализа на сивия и контрабандния внос трябва да се обърне внимание на стоките, които се внасят предимно с въздушен транспорт. Това са предимно електронни части (платки, чипове и др.), чийто реален обем на вноса е на стойност 3-5 млн. долара месечно. Използва се схема за силно занижаване на действителната облагаема стойност, а нивото на подкупа се договаря на около 30% от спестеното ДДС. Основният маршрут е от Европа и САЩ до Аерогара-София, като до голяма степен нелегалният внос се осъществява и със съдействието на спедиторски фирми, които имат складове на Аерогара-София.

Необходимо е да се изтъкне, че в този пазар представителите на големите световни марки се опитват да ограничават „сивите практики“ и основните нарушители са в пазара на електроника за офиси (известен като SOHO - "small office/home office"), където купувачите на дребно потребители избират дистрибутори, продаващи без ДДС.

1.2.5. ЦИГАРИ

Поради своята специфика (малък обем, висока цена и много голям оборот), **цигарите са най-популярната контрабандна стока не само в България, но и в световен мащаб.** Тук печалбите на контрабандистите се доближават до тези на наркотрафикантите. И при оценката на обема на българската цигарена контрабанда се използва методът на съпоставяне между данните от митническата статистика и регистрираните чрез пазарни проучвания продажби на вносни цигари

¹⁸ Данните в таблицата представят само част от номенклатурата, обхващаща групата компютърни и електронни компоненти. Въпреки това предложените данни дават възможност да се получи реална ориентация за развитието на вноса при тази група пазари.

в страната. Според тези проучвания вътрешният пазар на цигари е между 500 и 560 млн. лв. годишно.¹⁹ От тях 12-15% са вносни цигари или годишните продажби на вносни цигари би трябвало да възлизат на около 60-80 млн. лв.

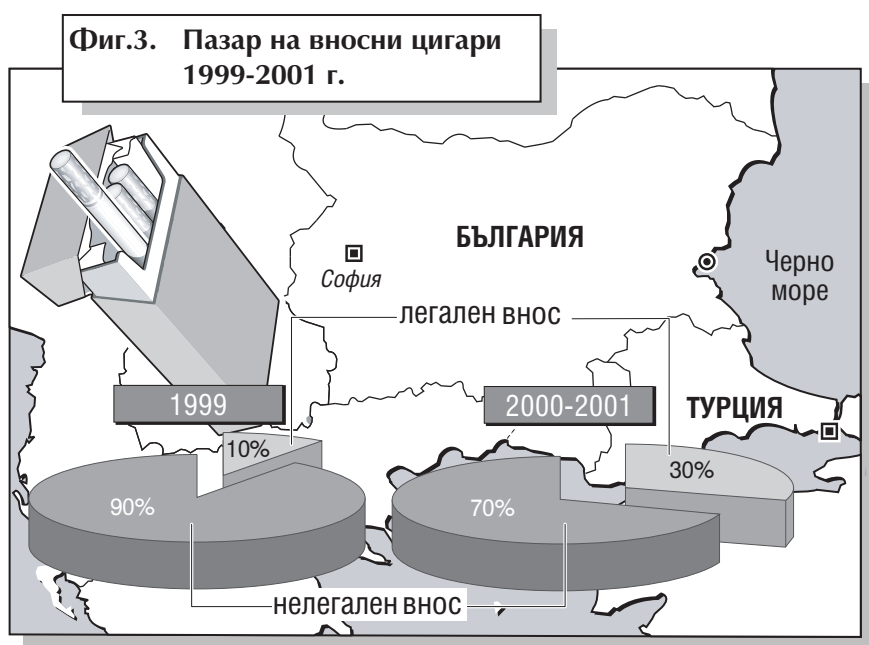
На основата на тези оценки, експертите на *Коалиция 2000* изчислиха, че през 1999 г. по-малко от 10% от вносните цигари са били внесени законно. През периода 2000-2001 г. последва рязко нарастване на дела на обмитените цигари²⁰ (вж. таблица 8) при запазване на същата големина на пазара.

ТАБЛИЦА 8. Сравнение за вноса на цигари в стойностно изражение (в български лв.) през периода 1999-2001 г.

	1999	2000	2001
Цигари, съдържащи тютюн	1 647 554	3 927 872	5 040 808

Източник: Агенция „Митници“

При отчитане на печалбата на вносителите и търговците на едро и дребно пазарът на законно внесени цигари е достигнал почти 30%, което означава, че все още около 70% от вносните цигари продължат да се внасят контрабандно (вж. Фиг. 3).

Източник: Агенция „Митници“

Сред факторите, допринесли за горепосочената промяна, е новото в поведението на големите многонационални компании. От една страна, те възнамеряваха да участват в приватизацията на българския тютюнев монополист „Булгартабак“ и съответно се опитаха да легализират марките си. От друга, многобройните междуна-родни процеси срещу тях за подпо-магане на контрабандата с техни продукти ги направи внимателни дори и на балканските пазари. Не на последно място важна роля изигра фактът, че правозащитните органи засилиха дейността си по пресичане на цигарената контрабанда.

Нова ситуация възникна от началото на 2002 г., когато се очерта ясно тенденцията на спад на приходите от внос на цигари спрямо същия период през предходната година (вж. таблица 9).

¹⁹ Съществуват и по-ниски оценки за обема на цигарения пазар. Най-ниската от тях се получава от потребителските дневници на НСИ. Според нея годишният пазар на цигари би трябвало да възлиза на 260-280 млн. лв.

²⁰ Тук няма да разглеждаме проблемите около българските цигари - от вноса на суровини и субпродукти за тях до фиктивния износ с цел ДДС измами или нелегален износ за чужди държави с цел избягване на чуждите мита и такси.

ТАБЛИЦА 9. Сравнение за вноса на цигари в стойностно изражение (български лева) по тримесечия

	1999	2000	2001	2002
Цигари, съдържащи тютюн - 1Q	47 579	92 723	350 535	424 575
Цигари, съдържащи тютюн - 2Q	653 212	1 187 044	1 350 195	577 065
Цигари, съдържащи тютюн полугодие	700 791	1 279 767	1 700 730	1 001 640

Източник: Агенция „Митници“

Може да се предполага, че тези промени вероятно са свързани с отказа на многонационалните компании да участват в приватизацията на „Булгартабак“, както и с факта, че те трябваше да се съобразят с повишаването на акцизите от началото на годината. Не на последно място „успокояването“ на ситуацията в митницата накара някои от старите участници да активизират традиционните канали. Наблюдава се известно увеличаване на дела на вносните контрабандни цигари на пазара и поради увеличаването на цените на българските цигари. Същевременно, поради сходни причини се извършва фиктивен износ на български цигари през Капитан Андреево, като се заплащат около 15 000 щатски долара на контейнер (камион), съдържащ около 900-960 кашона.

Цигарите се внасят от страни като Швейцария, САЩ, Куба, Австрия, Великобритания, Германия, Испания, Холандия, Белгия, Македония, Турция, Гърция, Кипър. Митническото им оформяне е съсредоточено в учрежденията в Свиленград, Кулата, София, Варна, Бургас, Пловдив, Калотина. Често при вноса на цигари наблюдаваме най-грубите форми на контрабанда чрез укриване на целите количества по така наречения метод „тапа“²¹. Този метод се използва и в двете посоки както за внасяне, така и за изнасяне на цигари от страната. След 2000 г. прави впечатление, че част от старите участници в контрабандния внос на цигари започват да използват разработените „балкански канали“ за износ към Западна Европа. Според експерти основната причина за това е, че българският пазар на вносни цигари е вече твърде малък, а възможностите за печалба в страни като Англия, Германия и Италия са много по-големи. Продължават да се използват заверки в документацията с фалшиви митнически печати, използване на фантомни фирми и т.н.

Заедно с традиционните „политически канали“, пропускането на тирове без регистриране и различните варианти на метода „тапа“, свой пазарен дял при вноса имат и така наречените „вносители на дребно“. При тях се извършват многобройни курсове през границата, като „куфарните търговци“ - „неорганизирани“ и „организирани“ жители в крайграничните райони - пренасят по няколко стека. Освен това не са рядкост и по-големите „удари“, при които с помощта на познат митничар се внасят по няколко мастербокса цигари, които се продават на познати търговци на дребно.

²¹ За него е характерно, че контрабандно пренасяните артикули се натоварват в труднодостъпната вътрешност на камиона, докато декларираната стока изпълнява ролята на техен камуфлаж.

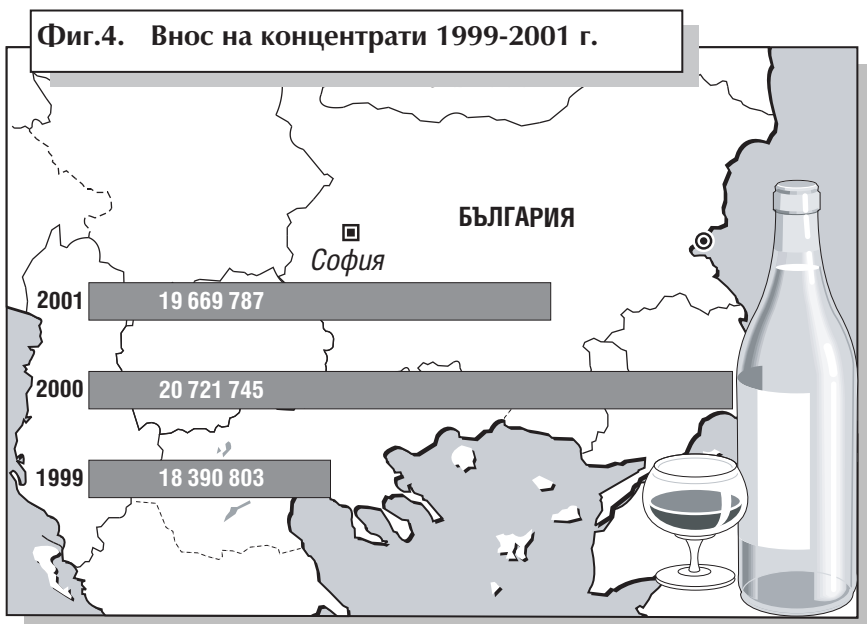
Една от най-добре работещите схеми при цигарите включва използване на безмитните магазини. Според оперативни данни на митницата, през 2001 г. тези магазини са платили около 60 млн. лв. акциз. Това означава, че цигарите продадени през безмитните магазини, са 8-9 пъти повече от легално продаваните в страната вносни цигари. Според експертни оценки, около 2/3 от цигарите, регистрирани в безмитните магазини по различни схеми, впоследствие се „експортират“ за Западна Европа, докато останалата 1/3 от това количество е насочена към вътрешния пазар.

При оценка на нарушенията, свързани с цигари, многократно се сблъскваме с феномена на фиктивния износ на цигари. За съжаление поради липса както на адекватна методика, така и на данни, в настоящия момент не може да се направи оценка за мащабите на причинените щети по тази схема.

1.2.6. АЛКОХОЛНИ НАПИТКИ

Пазарът на вносен алкохол може да се определи като един от примерите за настъпилото през последните три години ограничаване на незаконния внос. Нека припомним, че през първите години на прехода това бе един от пазарите с най-високи печалби. При среден годишен оборот на маркови концентрати между 80 и 100 млн. лв. (през 1993 г. той дори достигна 160 млн.лв.) в периода до 1998 г. 90% от вноса е или „черен“ (контрабанден), или „сив“ (внос със силно занижена стойност). Предпоставка за това е, че след почти пълната либерализация на вноса през 1991 г. в пазарите за бързооборотни стоки навлизат огромен брой фирми, търсещи бързо акумулиране на капитал. Вносните концентрати и най-вече мечтаното от средния българин шотландско уиски са едни от най-атрактивните стоки. Естествено най-ефективното решение е „чистата контрабанда“.

Показателно е, че ако се сравни оперативната митническата статистика с наличните маркетингови проучвания става ясно, че внесените законно количества алкохол за 1998 г. възлизат на 8-10% от предполагаемия пазар. През 1999 г. обаче се наблюдава рязка промяна - декларираният внесен алкохол е на стойност 18,39 млн. лв. или 4,5 пъти повече от предходната година, без да има някакви значими промени в равнището на консумация. Тази тенденция продължава и през 2000 г., като въпреки регистрирания общ спад на консумацията при вносните концентрати (от около 5-6%), се наблюдава ръст на приходите с 12% (вж. Фиг. 4).

Източник: Агенция „Митници“

Предпоставките за тази промяна са няколко:

На първо място трябва да се посочат **промените в закона за акцизите от декември 1998 г.** След тях акцизът върху алкохола започна да се определя на базата на алкохолен градус на литър, като дотогава той е процент от обявената стойност. Така акцизът стана независим от обявената вносна цена и обезсмисли машинациите с нея, като остана единствено възможността да се играе с количествата. При новата ситуация съотношението между печалбата и риска за вносителя рязко се промени в полза на легалната дейност. Съответно отпадна и необходимостта от даване на подкупи за избягване или намаляване на митните сборове.

Втора предпоставка е желанието на водещите вносители, предимно **големите транснационални компании**, да превърнат бизнеса в страната в легален. От средата на 1998 г. тези компании решиха, че пазарът в България е по-малко рисков и че могат да влязат официално в него. За тази цел **те започнаха „разчистване“ на многобройните сиви дистрибутори на техните марки, като престанаха да им предоставят стока.** В началото на 2000 г. почти всички големи производители на високоалкохолни напитки имат свои търговски структури в България или са определили свои официални вносители. Най-големите (UDV, сега „Диаджо“ и „Алайд Домек“ и „Сийграмс“) започнаха да инвестират в развитието на национални дистрибуторски мрежи.

Трета предпоставка е **подобрената работа на митническите власти**, които успяват да повишат контрола върху основните входни точки за внос на марков алкохол. Според вносителите контрабандата на тази стока става твърде рискована и при вноския концентрат е на път да изчезне.

Положителните тенденции при вноса на марков алкохол през този период не бива обаче да се абсолютизират. Според редица експерти и вносители **основните нарушения са се пренасочили към „паралелен внос“, който най-често е полулегален.**²² При него се декларира класът напитка, а не марката. Освен това се занижава чувствително фактурната стойност и при фиксирани мито и акциз държавата губи ДДС. Според изчисленията на най-големия вносител на твърд алкохол в страната – UDV, при пазарната ситуация от 2000 г. и хипотезата за 30% сив внос бюджетът е загубил 4,2 млн. лв. от неплатени ДДС, акциз, мита, данък печалба и рекламна дейност, а официалните вносители – 2,7 млн. лв.

Според големите вносители **от началото на 2001 г. ситуацията отново започва да се влошава.** След като през 2000 г. легалният внос е достигнал почти 80% от пазара, в края на 2000 г. „паралелният внос“ отново започва да нараства.

Причините за това са няколко. През 2000 г. действат няколко основни тенденции, които променят ситуацията на пазара. Преди всичко повечето пазарни проучвания показват, че продажбите при вноския марков алкохол се свиват. Като основен фактор за този спад се сочи намалението (за сметка на други разходи) на парите за стоково потребление, с които разполага населението.

²² Продължава да е актуален и вносът на фалшификати на основните търговски марки. България има „предимството“ да е в близост до страни, където са активни най-големите производители на фалшификати - Турция и държавите от Близкия изток.

Освен това структурите на продажбите се променят с навлизането на големите вериги хипермаркети като „Метро“, „Била“ и супермаркети като „Фантастико“ и „Оазис“. Това разруши установилата се до този момент структура на пазара, включваща голям вносител (UDV, „Алайд домек“, „Сийграмс“), склад на едро и продавач на дребно. След 2000 г. около 20% от продажбите на вносен алкохол се извършват в хипермаркетите. Оттам пазаруват както дребните търговци, така и крайните потребители. Така, притиснати от свитото потребление и от конкуренцията на веригите, търговците на едро търсят евтина стока и някои от тях сами се заемат с паралелен внос.²³

На трето място вносителите сочат състоянието на митницата. За разлика от предходните години, **през 2001 г. бяха реактивирани стари канали, което бе в пряка връзка със ситуацията около парламентарните избори през юни същата година.** Ако се смята, че през лятото на 2000 г. единственият канал за внос на алкохол е през Кулата, то през 2001 г. се счита, че са били използвани и тези през Варна, Бургас и Капитан Андреево.

През 2002 г. може условно да се посочат два вида нарушения по отношение на вноса на концентрати. Първият тип се осъществява основно чрез използване на схеми за незаконен внос на малки количества, изнасяни през безмитните складове на официалните дистрибутори за страната, което става чрез техни служители или свързани с тях лица. Трябва да се каже обаче, че освен дребните нарушители, редица големи заведения използват безмитните магазини като основен източник на доставки, ощетявайки сериозно бюджета. **Според оценка на Коалиция 2000, около 30% от пазара на вносен алкохол преминава през безмитните магазини.**

Вторият тип митнически нарушения продължават да се извършват чрез така наречения **паралелен внос на занижени цени.** При тази група освен собствениците на складове на едро (вж. по-горе), активно участие вземат и собственици на вериги от нощни заведения, дискотеки др.

От началото на 2002 г. се наблюдава нарастване на обема на обмитените стоки (вж. таблица 10) **при продължаващ лек спад на пазара.** Предпоставките за това положително развитие са две. На първо място е обстоятелството, че сътресенията при големите вносители приключиха и в настоящия момент те имат ясни структури по цялата верига внос-продажби на едро и продажби на дребно. На второ място, след месеците на политическа несигурност в по-голяма част от митническите бюра вече не пропускат „паралелните вносители“ на по-ниски цени.²⁴

²³ Допълнителен катализатор на сивия внос бе кризата при дистрибутора на UDV „Маккар“. Смяната на дистрибутора и последвалите съдебни спорове доведе до навлизането на „сиви фирми“ в каналите на едни от най-силните марки като Johnnie Walker, J&B и Smirnoff.

²⁴ При оценката на вноса на концентрати става много по-сложно проследяването на извършваните нарушения. Ако до 2000 г. сравняването на митническата статистика с проучванията на пазара показваше какъв е размерът на „сивия пазар“, сега това е почти невъзможно. Анализът на моментните практики показва, че внасящите „паралелни“ фирми следват цените на големите вносители, но по-късно укриват част от дължимия ДДС. Същевременно малките вносители обвиняват многонационалните компании, че внасят - съответно обмитяват, на много ниски цени, - а по-късно укриват печалбата си. В тази връзка трябва да се каже, че за да се намалят загубите на бюджета е необходимо да се проследи цялата верига от вноса до продажбата на дребно при всички вносители.

ТАБЛИЦА 10. Сравнение за вноса на алкохол в стойностно изражение (български лева) по тримесечия

	1999	2000	2001	2002
Етилов алкохол - ракии, водки, уиски - първо тримесечие	3 222 759	4 855 733	4 001 538	5 304 149
Етилов алкохол - ракии, водки, уиски - второ тримесечие	3 916 591	5 053 342	3 416 730	5 567 961
За полугодieto	7 139 350	9 909 075	7 418 268	10 872 110

Източник: Агенция „Митници“

1.2.7. КАФЕ

Потреблението на кафе в България е около 2,4 килограма годишно на човек. Пазарът варира около 1000-1100 т на месец,²⁵ което прави около 12 500-13 000 т годишно. При средна цена от 10 лв. за килограм на дребно може да се предположи, че годишната стойност на този пазар е около 130 млн. лв. или 65 млн. долара.

По данни на митниците, през 2001 г. в страната са внесени 19 000 т кафе. От тях около 15 600 - 18 000 т са били сурово кафе (1300 - 1500 т месечно), а пакеираното е било общо около 1000 - 1300 т. Разликата между внесените и продадените количества може да се обясни със загубата на тегло при печенето на кафе. (По наблюдения на някои вносителите за това няма точни данни за пазара на кафе, формиран от консумацията в заведенията, кафенетата и ресторантите, откъдето също може да идва известно изкривяване). Извън всичко това може да се предположи, че в последните три месеца на 2001 г. на пазара са били внесени по-големи количества от обичайните, тъй като по това време стана известно, че от януари ще бъдат въведени нови, по-високи акцизи за кафето. В полза на тезата, че вносителите са побързали да се презапасят, работи и голямата разлика в данните на митническата статистика за вноса по всички позиции през 2000 г. и 2001 г. През първата са били внесени 14 000 т, а през втората – 19 000 т (вж. таблица 11).²⁶

²⁵ Юни 2002 BBSS Gallup/TNS

²⁶ При вноса на сурово кафе безспорно лидери са двамата големи производители в страната – „Крафт Фуудс“, които през 2001 г. купиха от ливанските собственици тогавашния (и сегашен) пазарен лидер „Нова Бразилия“ (45% пазарен дял като количество през юни) и „Елит България“ (израелска собственост), производител на кафето „Елит“ (22% дял). Третият голям вносител на сурово кафе са собствениците на „Балканкам“. Те са в бизнеса с кафе от началото на 90-те, малко след като в него влиза „Нова Бразилия“. Започнали са вноса на кафе с амбициите да играят ролята на търговец на едро на българския пазар. В началото тяхна марка беше кафето „Сантос Роял“, а сега продават кафето „Спетема“. Т.е. те внасят кафе основно с цел продажба на едро (където е основната им сила) и с цел собствено производство. Освен тях има още няколко фирми, работещи в по-малки мащаби.

ТАБЛИЦА 11. Сравнение за вноса на кафе в стойностно изражение (в български лева) през периода 1999-2001 г.

НАИМЕНОВАНИЕ НА СТОКАТА	1999		2000		2001	
	Стат. стойност (лв.)	Нето тегло (кг)	Стат. стойност (лв.)	Нето тегло (кг)	Стат. стойност (лв.)	Нето тегло (кг)
Кафе, дори печено или декофеинизирано; черупки и люспи от кафе	19 397 619	19 765 461	27 236 687	14 679 534	29 708 184	19 326 838
Включено ДДС + акциз от 1,35 лв. на килограм	56 218 809		57 405 951		68 075 287	

Източник: Агенция „Митници“

Наложило се е мнението, че най-големите митнически и данъчни измами в бизнеса с кафето на този етап стават в сектора на насипното кафе (който е около 25% от целия пазар по данни от юни 2002). В сектора на пакетираното кафе основните играчи вече са реномирани международни компании като „Крафт Фуудс“ и „Елит“, за които се предполага, че продават легално. Тези и останалите марки държат около 70% от пазара. Останалите пет процента се падат на разтворимото кафе. В този сектор лидер е „Нестле България“ с нескафе, а за тази компания също се предполага, че работи легално. Затова и в края на 2001 г., когато се налагаше да се търсят начини да се осигурят допълнителни приходи в бюджета, министерството на финансите обяви, че ще се бори с контрабандата в сектора на насипното кафе и ще я намали с 10-15%, като забрани продажбите на насипно кафе, смени базата на определяне на акциза и въведе акцизни бандероли. (От 2001 г. митата при внос на кафе в България са нулеви. До този момент акцизът се изчисляваше адвалорно като 30% от митническата облагаема стойност.)

Впоследствие Министерството на финансите промени определянето на акциза като твърда сума на килограм. Така от началото на 2002 г. влезе в сила акциз от 1 лв. на килограм за суровото, и 1,3 лв. за печено кафе (независимо дали е пакетирано или на зърна). За екстрактите от кафе акцизът е 3,5 лв. на килограм, а за прахообразните смеси със съдържание на кафе над 10% - 1,3 лв. за килограм. След бурни протести от страна на собствениците на магазини за насипно кафе и лобиране от вносителите на едро, решението за забраната на продажбите и за облепването му с бандерол не беше гласувано.

Данъчни анализатори твърдят, че основните нарушения при кафето си остават при вноса (като тук няма играчи, които да са извън подозрение). Новият начин на облагане предполага поне два основни типа митнически измами – с количеството и с подмяна на тарифната позиция. Вече е по-изгодно да се декларира сурово кафе, независимо че се внася печено. Зеленото кафе се облага с по-нисък акциз от печеното. За последните шест месеца единственият станал известен случай с митническа измама покрай кафето е вносът на 24 тира кафе, като вместо дължимия акциз от 24 000 лв., вносителят платил 24 лв., благодарение на точката, която сложил между 24 и 000. (Информацията е от в. „Струма днес“ и не е обявявана официално от митниците). По наше мнение, липсата на регистрирани опити за измама чрез митническата номенклатура показва, че тази техника е добре разработена и единствено допълнителни съвместни проверки на митницата и данъчните служби могат да разкрият подобни „стабилни схеми“.

Данъчните не изключват и възможността за чиста контрабанда на тази стока. Тя се практикуваше и при адвалорните акцизи, а при сегашните, базирани на количеството, става още по-атрактивна.²⁷ Последният официално обявен случай е от 30 септември 2001 г. Тогава е засечено, че два тира са излезли през Кулата и са се върнали обратно натоварени с кафе, без това да бъде регистрирано никъде. Освен това в края на 2001 г. стана известно сериозно разминаване между гръцката и българската митнически статистики за вноса през Промахон и Кулата. За два месеца (октомври и ноември 2001 г.) от Гърция са изнесени 5500 т кафе, а у нас са влезли само 2700 т.²⁸

По статистическа стойност вносът на кафе е за 30 млн. лв. След като се платят ДДС и акциз от 1,35 лв. тази стойност достига 68 млн. лв. Това прави разлика от около 60 млн. лв., която се поделва между различните звена на пазара. Търговците на кафе видимо нямат желание да говорят за процентите, които вземат различните звена по веригата. Според наличната информация при суровото кафе за вносителя остават около 3-5%, за производителя около 7-8%, за търговеца на едро 5-7%, а този на дребно си слага 15-20% добавка към цената. При вноса на пакетирано кафе за вносителя остават около 15%, за търговеца на едро около 3-5%, а на дребно – 15-20%.

Основният канал за реализиране на сенчестия внос са магазините за насипно кафе и оттам секторът на продажби в кафенета, ресторанти, хотели. Там продажбите невинаги се отчитат, не е ясно от какво количество какво кафе се прави, а и в по-нискокатегорийните обекти се обявява някакво марково кафе, а се продава негов насипен аналог.

Представители на фирми за търговия с насипно кафе твърдят, че бизнесът с кафето вече е един от най-легалните и конкурентните в страната. С падането на митата (които достигаха до 25%) той стана по-малко атрактивен за сенчестата икономика. Сега митническите сборове на контейнер (според един от вносителите) са само около 6000 лв. Освен това от 1997 г. сивият сектор стана обект на постоянни проверки.²⁹

Друга предпоставка за легализирането на бизнеса е, че в него навлязоха и големи международни играчи. Като повратна точка в този процес може да се

²⁷ Косвено доказателство за съществуването на митнически измами и чиста контрабанда при вноса на насипно кафе е фактът, че цените му не се вдигнаха след като се промени начинът на определяне на акциза. Очакваше се скъпите кафета да поевтиният, а евтините да поскъпнат, тъй като абсолютната стойност на акциза беше определен като средна стойност. „Нова Бразилия” и „Елит” вдигнаха цените си с по 6-7%, но това не се случи при насипните кафета. Обяснението на търговците от този сектор първоначално бе, че са имали внесени количества при стария режим, а после - че са покрили разликата от печалбата си. В бизнеса с кафе изглежда се е работело при доста прилични маржове. Доказателство за това е навлизането на нови играчи в него в условията на обща стагнация на пазара.

²⁸ Според представители на митниците това не означава, че стоките не са били обмитени. Друга възможност била камионите да са влезли през Кулата и след това да са обработени на някоя вътрешна митница.

²⁹ Проблемът с кафето донякъде беше политизиран, доколкото бившият министър на вътрешните работи ген. Богомил Бонев в началото на кариерата си е бил адвокат на ливанските собственици на „Нова Бразилия”. През тези години пазарният дял на това кафе в България достигаше и до 90%. Въпросът с така наречения „политически чадър върху контрабандата с кафе” беше повдигнат в парламента, след като Бонев настъпи определени икономически интереси, свързани със захарта. После по искане на Главния прокурор НСБОП направи проверка на вноса на кафе за четири години назад.

приеме покупката на фабриката и търговската марка на „Нова Бразилия“³⁰ от „Крафт фуудс“ през 2000 г. Интересното е, че митническата статистика сочи рязък скок на официално декларираната стойност на кафето през същата година.³¹

В заключение може да се каже, че пазарът на кафе в страната постепенно започна да се легализира в резултат на намалените държавни вземания върху него (с отпадането на митата), засиления контрол и навлизането на международни компании на българския пазар. **Според оценки на Коалиция 2000 сенчестият сектор в този пазар сега е в рамките на 15-20%.** Основните злоупотреби се правят при вноса, като печеното кафе се обявява за сурово, освен това се укриват част от внасяните количества. Не се изключва и хипотезата за чиста контрабанда.³² Един от каналите за реализиране на сенчестите количества е насипното кафе и „хорека“ мрежата (хотели, ресторанти, кафенета). Логически погледнато, по-изгодни с оглед на митнически злоупотреби са вносните пакетирани кафета, които са и по-скъпи. Те обаче засега са малка част от пазара и не представляват особен интерес за бюджета. Министерството на финансите, което следи поотделно горивата и цигарите, наблюдава постъпленията от внос на кафе в графата „и други“ акцизни стоки.

1.2.8. ТУРСКИ И КИТАЙСКИ КАНАЛИ

Когато описваме основни стокови групи, свързани със сив и черен внос, непрекъснато се натъкваме на метафората „турски“ и „китайски“ канали. По-долу ще се опитаме най-схематично да опишем този феномен, който е свързан не толкова със самата стока, колкото с нейния произход. В България влиза голямо количество евтина нискокачествена стока, произведена съответно в Турция и Китай, която получава допълнителни конкурентни предимства от неплащането на митни сборове. Така освен загубите за бюджета (твърди се, че за стоките, внасяни по такъв канал, се плащат едва около 10-15% от дължимите митни сборове), подобен внос потиска местното производство в текстилната, кожарската и обувната промишленост. Ако преди години хит при контрабандата и митническите измами беше вносът от Турция, сега по-атрактивен е вносът от Китай. Митата за различните артикули китайски стоки са от 7-8% до 25-40%. Върху контейнер с митническа стойност от 100 000 лв. държавните вземания са над 40%. За сравнение, при промишлените стоки от Турция по силата на споразумението за свободна търговия митата вече са нулеви и вносът се облага само с ДДС.

Една от характерните особености на китайския и турския внос е, че той е тип карго. Т.е. в едно превозно средство пътува стока на различни фирми-получатели, а самият внос се осъществява от специализирани посредници, които уреждат

³⁰ „Крафт Фуудс“ купува „Нова Бразилия“ през май 2001 г. Още през 2000 г. обаче собствениците на „Нова Бразилия“ започват да търсят международен купувач чрез Прайс Уотърхауз Купърс и се ориентират към изцяло легален бизнес.

³¹ В същото време, откакто марката е собственост на „Крафт Фуудс“ и се предполага, че се работи легално, започналият спад в продажбите на „Нова Бразилия“ дори се задълбочи. От 62% през юни 2001 г. делът им стигна до 45% през същия месец 2002 г. В случая може да се предположи, че компанията среща трудности с конкурентоспособността, работейки легално.

³² Според някои експерти, продължава практиката за чиста контрабанда на сурово кафе през Кулата. Те считат, че през първото полугодие на 2002 г. са внесени контейнери по този начин, като са заплатени по 8 – 10 000 лв. подкуп на контейнер.

и митническите формалности. Превозните средства са плътно натъпкани. Понякога в едно от тях има над 200 различни артикула – от обувки до шноли. Това прави трудно прецизното им обмитяване (детайлната проверка на подобен камион може да отнеме и денонощие). Съответно нараства изкушението на митничарите да обмитяват „на килограм“.

По тези канали се внася чисто контрабандно, като се вършат измами с количеството, както и с митническата стойност. Производители на текстил и обувки от страната твърдят, че има случаи, в които тя е занижена 20-30 пъти.³³

От Агенция „Митници“ също потвърдиха, че новото ръководство на митниците е заварило доста ниски цени на обмитяване на този карго-внос. По това време един 40-футов контейнер с микс от китайски стоки е бил обмитяван на около 20 000-25 000 лв. През лятото на 2002 г. същият контейнер се декларира вече по около 100 000-120 000 лв.³⁴ По информация от Агенция „Митници“, за първото полугодие на годината всеки месец в страната са влизали около 300 контейнера с микс от китайски стоки по суша, а отделно от това - около 60 т месечно по въздух. Турските стоки влизат в страната с камиони от 2,5 до около 12 т. За последните месеци митническата стойност на подобно превозно средство е увеличена от 10 000 на 30 000 лв. Голяма част от турския внос през Капитан Андреево е с режим „транзит“ и отива в Свободна зона Свиленград, откъдето се разпределя за бившите съветски републики. Разпределителният пункт за държавите на запад от България е в Илиянци. От митниците твърдят, че са успели да повишат облагаемата стойност чрез засилени проверки.

Официално също се твърди, че след пролетта на 2002 г. при вноса на тези стоки няма чиста контрабанда. Донякъде сходна е оценката и на местни производители, според които през август и септември 2001 г. е настъпило стъписване сред контрабандните вносители (което се потвърждава и от други източници) основно заради това, че не са знаели „до кого да стигат куфарчетата“ (с подкупите). Покрай информацията, че британската фирма „Краун Ейджънтс“ ще поеме митниците, през октомври и началото на декември каналите били реактивирани. При това внасяната стока през тях е била с около 200% повече от обикновено. Следващият пик е бил през март-април 2002 г. за пролетното зареждане, когато контейнерите от Китай са се увеличили с около четири пъти в сравнение с предишните месеци. След това вносът от Китай изглежда става предмет на особено внимание от страна на митническата администрация, а и исканата стойност за контейнер рязко се вдига.

Според експертни оценки през август-септември 2002 г. покрай есенното зареждане на магазините въпросът е бил решен компромисно. Част от стоката е влязла по исканите по-високи цени, друга е била реекспортирана, а трета все пак

³³ Според тях, особено „добре“ са работели каналите през 1999-2000 г. По това време около 90% от обувките, продавани на българския пазар, са внесени или контрабандно, или чрез митническа измама. От Съюза на кожарската, обувната и галантерийната промишленост например съобщиха (позовавайки се на данни на НСИ), че през 2000 г. в България са продадени над 8 млн. чифта обувки. След като се приспаднат данните за официалния внос и ориентировъчните цифри за производството на близо 300-те разнокалибрени производители в страната, излиза че 7,8 млн. чифта обувки са дошли отникъде, т.е. от Турция и Китай.

³⁴ През 2001г. общото количество е 138 539 000 кг на обща стойност 216 509 000 лв., докато само през първото полугодие на 2002 г. общата стойност е 144 379 000 лв. за 3 пъти по-малко количество – 46 849 000 кг.

е „пробила“ българския пазар не без помощта на корумпирани митнически служители.³⁵

Основните маршрути, по които пристигат тези стоки и се въвеждат на митническата територия на страната, са:

- Азиатско пристанище – прехвърляне на малък контейнеровоз в средиземноморско пристанище (Малта, Сицилия и др.) – Солун – Кулата.
- Вътрешни митнически бюра (главно София) или Солун – Ново село – вътрешни бюра (Пловдив, Казанлък, Хасково, Димитровград).
- Съществен внос на стоки с контейнери от Далечния изток се осъществява и през черноморските ни пристанища Варна и Бургас, като те пристигат или директно от средиземноморските пристанища за претоварване на големи кораб-контейнеровози, или през Солун.

Общият обем е около 200 контейнера средномесечно, като варира в различните периоди на годината и в някои месеци достига до 400-450 контейнера.

При контрабанден или сив внос **подкупите за държавните служители варират между 500 лв./контейнер на граничен пункт Кулата или Ново село и 1500 лв. /контейнер при вътрешното митническо бюро, където се извършва обмитяването.**

Основните нарушения при този вид внос се състоят в недеklarирането или укриването при деклариране на голяма част от стоката, както и в силното занижаване на действителните цени за обмитяване.³⁶ Основна слабост на тази схема е съществуващата голяма разлика между действителното тегло на стоката и записаното в транспортните документи, което би могло да се използва като елемент от борбата за ограничаване и пресичане на тази контрабанда. Друг начин за евентуално противодействие е чувствителното засилване на ефективността на последващия контрол в съответствие с чл. 84 от Закона за митниците, в тясно сътрудничество и координация с данъчните органи.

Подобно на споменатия по-горе нерегламентиран внос на стоки от Далечния изток съществува **канал за внос на около 200 броя 20-тонни тира средномесечно на подобни стоки с произход от Дубай**. Нивата на корупция са същите както при китайските контейнери, а маршрутят е: безмитна зона в Сирия – Турция – Капитан Андреево – вътрешни митнически бюра.

Нехранителни потребителски стоки с произход от Китай и Дубай се контрабандират с въздушен транспорт през Аерогара-София. Обемът им е разли-

³⁵ Така например властите задържаха митничар, който приключвал фиктивна проверка на два контейнера с китайска стока. При друг случай с една митническа фактура били обмитени четири контейнера с китайски стоки и т.н.

³⁶ Особеност при вноса през ГКПП Ново село е, че той се извършва посредством предварително претоварване на стоката от контейнери в големи камиони на пристанището в Солун, като по този начин товарът на три контейнера се прехвърля на два камиона и се създава възможност за укриване на действителния обем, произход и цена на стоката. Специално в този случай нерегламентираната сума, която се заплаща при обмитяване на стоката на вътрешно бюро, е висока – 2000 лв. на камион.

чен в различните периоди на годината и се движи от 40 до 150 т месечно. Заплащат се подкупи в размер 1,50 лв./кг, разпределяни между различните служби, от които зависи вносът. Основният маршрут е през Москва до София, като се използват товарните помещения на пътническите самолети, пътуващи по това направление.

1.2.9. ПЛОДОВЕ И ЗЕЛЕНЧУЦИ (ТУРЦИЯ, МАКЕДОНИЯ, ГЪРЦИЯ)

Плодовете и зеленчуците са група стоки, обект на мащабна контрабанда, която има сезонен характер. От м. октомври до м. май включително това са около 250 броя 60-70 куб. камиона на месец от Турция и около 20 тира от Сирия, както и около 8-12 по-малки камиона дневно от Македония.

По правило обмитяването на плодовете и зеленчуците се извършва на митнически пункт Капитан Андреево веднага след въвеждането им на митническата територия на страната. **При обмитяването се заплащат общо около 1000 лв. подкуп на камион, които се разпределят между всички служби, от които зависи вноса на тази рискована стокова група (митница, фитосанитарен контрол, ХЕИ, икономическа полиция, РЗБОП, пътна полиция и т.н.).** Използва се методът „тапа“, при който се декларира по-голямо количество на стока с по-ниска тарифна ставка, а в действителност по-навътре в камиона се превозва стока с по-висока тарифна ставка (напр. домати и лук). Може да се отбележи, че съществува известен внос на пилешки бутчета и други месни разфасовки по същия канал.

Слабото място на тази схема е възможността за щателна митническа проверка в участъка между последната, трета бариера на митническия пункт Капитан Андреево и самото село Капитан Андреево (около 3 км), където фирмите вносителки имат складове за плодове и зеленчуци, които използват за прикритие и издаване на подменени транспортни документи, което прави практически невъзможен последващия контрол във вътрешността на страната.

1.2.10. МЕСО И МЕСНИ ПРОДУКТИ

Основните маршрути за внос на различни видове меса и пилешки разфасовки са САЩ – Солун – Кулата – София; Зап. Европа – Видин – София; Зап. Европа – Калотина – София; САЩ – Зап. Европа – Черноморски пристанища; Солун – Ново село – Пловдив. Общото количество е около 250 хладилни камиона средномесечно. **Нерегламентираните суми, които се заплащат са 800-1000 лв. на граничен пункт (митница и ветеринарни власти) и 2500-3000 лв. на вътрешно митническо учреждение плюс 500-1000 лв. на ветеринарните власти при обмитяване.** Основни слабости, които могат да се използват, са: липсата на индикация на кашоните от страна на производителя, използване на фалшиви сертификати, възможност за проверка на износните митнически декларации от Европа, откъдето да се получи информация за действителния тарифен номер на съответната стока.

В резултат на предприетите през 2002 г. контролни действия от страна на митническата администрация обаче се наблюдава значително повишаване (според официални източници с около 50 %) на декларираните количества меса и месни продукти за консумация в сравнение със същия период на 2001 г. Като пряка

последица от това **заплатените суми данък добавена стойност са 1,5 пъти по-високи, а заплатените суми за мито са три пъти по-високи** в сравнение с горепосочения период. Оттук изводът, че е ограничен не само контрабандният внос, но и митническата измама чрез деклариране на стоките под друго описание и друг тарифен номер, водещо до определяне на по-ниска тарифна ставка и заплащане на митни сборове в значително намален размер.

1.2.11. ШОКОЛАДОВИ И ЗАХАРНИ ИЗДЕЛИЯ

Тези стоки, произведени в Турция, се внасят през Капитан Андреево и се обмитяват предимно в Пловдив. Става въпрос за 80 броя 10-тонни камиона месечно. **Нивата на корупция тук са подобни на тези при вноса на нехранителни стоки от Турция**, отбелязани по-горе. Голяма част от стоката не отговаря на БДС и се внася с фалшиви сертификати. От другите хранителни стоки интерес представлява вносът на сухо мляко от Украйна и Русия през Русе и Кардам, чийто обем е няколко хиляди тона месечно. Тук се използват фалшиви сертификати за произход от Полша, **а подкупите възлизат на около 4000 лв. на камион** за всички заинтересовани служби (митница, ДВСК и др.), като действителната печалба от продажбата на 1 камион сухо мляко на вътрешния пазар е около 10-12 хил. долара.

2. ТРАФИК НА НАРКОТИЦИ

2.1. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

И при наркотрафика, подобно на други престъпни и следователно дискретни форми на „бизнес“, основен проблем е липсата не само на точни, но и на приблизителни статистически данни. Този проблем обаче е много по-труднорешим, отколкото при контрабандата, част от която е полулегална (т.е. чрез различни форми на документни измами) и макар и приблизително, може да бъде измерена и оценена.

Поради тази причина единствените методики при оценката на обема, маршрутите, цените и тенденциите в развитието на наркотрафика през България са косвените методики, сред които:

- Сравнителен анализ на годишните количества дрога, залавяни от компетентните органи.
- Социологически проучвания и експертни оценки за консумацията на дрога в страната (които дават представа за дистрибуцията на наркотици, а оттам и за общия обем на наркотрафика).
- Експертни оценки за цените на пазара на наркотици в страната като цяло и в различните региони (те дават представа за съотношението търсене/предлагане).

Допълнителен проблем обаче е липсата на достатъчно достоверни данни за употребата на наркотици, което да даде представа и за състоянието и тенденциите на разпространение на дрога в обществото. Това се констатира и в доклада на британски експерти “Bulgarian Twinning Operation: Review of Demand Reduction Strategy” от май 2002 г.³⁷ Там се твърди още, че информационните системи в тази област не са добре координирани и подчинени на стратегическата цел, че няма връзка между информацията за търсенето и тази за предлагането, че липсва и добър анализ на наличните данни и т.н.³⁸

Трафикът през България е само част от транснационалните канали за нелегален пренос на наркотични вещества. През изминалите години той беше стимулиран от съвпадането на редица благоприятни за трафикантите обстоятелства. Системният и фактически непрекъснат трафик на наркотици от Афганистан през

³⁷ В него се твърди, че „от получените данни...не е възможно да се направи точна или цялостна оценка на сегашното състояние и тенденциите в злоупотребата с наркотични вещества“.

³⁸ Ibidem, p.8.

Иран, Турция и България с дестинация Западна Европа беше улеснен от кризисните процеси, протичащи на територията на бивша Югославия, премахването на визовите ограничения в рамките на държавите от Европейския съюз и от увеличаване на количествата наркотик, разпродаван на едро от талибаните след атентатите в САЩ.

Същевременно, успоредно с Балканския път, все повече се утвърждават и нови трасета за транспортиране на хероин от Югозападна Азия за Европа – през Централна Азия и Русия, като централноазиатските държави Казахстан, Киргизстан, Таджикистан и Узбекистан започват да играят значителна роля в трафика на хероин. Експертите считат, че по този „Път на коприната“ преминават все по-големи количества от нея. Засилва се тенденцията за използване на Черно море – както от Турция, така и от Грузия, – за транспортиране на хероин към Румъния и България. Напоследък се констатира използването на фериботната връзка между Истанбул и Триест за директно пренасяне на наркотици за Европа. В резултат на всичко това е отбелязаното и в годишния доклад на Балканската информационна система за 2001 г. намаляване на значението на класическия Балкански път от Турция през България, Югославия, Хърватия, Словения и Австрия до Централна Европа. Той е използван само в 13% от всички констатирани случаи на трафик на хероин (докато през предишната 2000 г. този процент е бил 19%).

Индикация за интензивността на трафика на наркотици през България са статистическите показатели за заловени и иззети количества хероин на ГКПП и във вътрешността на страната. За разлика от първото тримесечие на 2002 г., през което не бяха констатирани случаи на контрабанда на наркотици и прекурсори през България, през второто тримесечие на ГКПП са заловени следните количества:

- 168,625 кг хероин /8 случая/
- 9,390 кг амфетамин /2 случая/
- 2,450 кг хашиш /1 случай/
- 2,636 кг марихуана /1 случай/ и др.

Задържаните лица, контрабандиращи наркотичните вещества, са петима югославяни, петима българи, трима румънци, трима македонци и един турчин. Прави впечатление, че зачестяват случаите

на използване на маршрути през ГКПП-Малко Търново (в 2 случая са заловени 114 кг хероин и в 1 случай – 6,6 кг амфетамин), а по съображение за сигурност на престъпните организации пътищата през ГКПП-Кап.Андреево се избягват (установен е един случай за трафик на 20 кг хероин). Наблюдава се и тенденция към транспортиране на малки пратки наркотици – от 5 до 10 кг – с използване на жп транспорт.

Фиг.6. Наркоканалите преминаващи през югоизточна Европа

- ← 1. От Турция, през България, Македония, Румъния, Югославия и Албания;
- ← 2. От Турция през Гърция към Югославия и Албания;
- ← 3. От Турция по морето Румъния към Централна и Източна Европа;
- ← 4. От Турция и Пакистан по море до Албания
- ← 5. От бившите съветски републики в Средна Азия през Черно море към пристанищата на България и Румъния
- ← 6. През Русия, Украйна, Молдова, Румъния и България към Западна Европа
- ← 7. От Латинска Америка, през пристанищата, на България към Испания и Холандия

В трафика на дрога и прекурсори България е типична страна на транзита, макар че се проявяват тенденции към изграждане на временни бази за краткосрочно складиране и препакетиране на дрогата на наша територия. Пътят на хероина от Турция през България за Западна Европа се използва в обратна посока за трафик на синтетични наркотици, кокаин, марихуана, хашиш и прекурсори. Интензивният трансграничен трафик на наркотици и прекурсори рефлектира вследствие „ефекта от разсипването“ и увеличаване на количествата, предназначени за разпространение на вътрешния пазар и в разрастване на дистрибуторските мрежи.

2.2. ТРАФИК НА ХЕРОИН

Географското разположение на България превърна територията ѝ в предпочитано трасе за трафик на хероин. След Турция страната ни е втората бариера по неговия път от Азия за Европа. Мащабният трафик на хероин се извършва от чужди наркотрафикантски организации, като лидерското място заемат турските и албанските групировки. Те притежават дългогодишен опит, добре организирани структури, конспиративни умения и най-вече огромни финансови възможности. Турските наркосиндикати и техните дистрибутори в европейските градове контролират по-голяма част от балканските маршрути. Статистическите показатели сочат тяхно участие в 59% от регистрираните случаи на наркотрафик на българска територия. В трансграничния наркотрафик стремежът на чуждите наркоструктури към съвместна престъпна дейност и тактическо взаимодействие със сродни български структури остава постоянен, с оглед създаване на организация за безпроблемно и бързо трафикиране на наркотиците през страната.

Освен като транзитна страна в големия международен канал (Балкански път) за незаконен трафик на хероин, през последните години България се превръща и във важно депо за преразпределение на този вид наркотично вещество, а също и в зона за увеличено потребление. Последното се дължи и на факта, че срещу участието си в международния трафик българските престъпни групировки започнаха да получават като своеобразно заплащане част от пренасяния хероин. Това създаде предпоставки за увеличаване на количествата хероин, които остават в страната и води до увеличено предлагане на местния пазар. Увеличи се и броят на лицата, занимаващи се с пласирането на този наркотик. Големите градове София, Варна, Бургас и Пловдив са с най-много наркомани, в това число и употребяващи хероин.

Дистрибуцията на хероин в София

Според отдел „Наркотици“ в Столична дирекция на вътрешните работи (СДВР) дневният оборот на хероин в София е над 150 000 лв. (около 75 000 евро), а чистата печалба от този бизнес възлиза на 80 000 лв. (или 40 000 евро) на ден. Последната се разпределя между дилърите и техните шефове в столицата, които са около 300 души. По официални данни в цялата страна броят на наркоманите, употребяващи хероин, е около 57 000 души.

Наркотикът влиза в страната с висока чистота – често около 50-60%, на цена от близо 20 хил. лв. за килограм, а по пътя до наркоманите стойността му многократно се увеличава и изходното количество се продава за около 150 000 лв. На улицата една доза от половин грам струва около 20 лв.

Около 100% е печалбата на онези, които внасят дрогата в страната, тъй като от един килограм те правят два, но с по-малка чистота. По-нататък хероинът преминава през няколко нива от посредници, на всяко от които се прибавят примеси. Така съставът на дозите става такъв, че само уличните дилъри – последното звено във веригата – дневно имат между 300 и 400 лв. чиста печалба.

Според МВР големите босове в София са около десет души. Всеки дилър покрива пространство, което често обхваща район от десетина преки улици. Най-апетитни са центърът и един от гъстонаселените квартали (Люлин), където има много хора на малка площ.

И през 2002 г. трафикът и разпространението на хероин и на прекурсори за неговото производство продължават да бъдат концентрирани основно в големите градове и по магистралния път Е-80. Относително добре развитата транспортна и телекомуникационна инфраструктура предоставя възможности за бързо трафикиране на пратките през територията на страната. Установява се тенденция турски граждани, пренасящи наркотични вещества (предимно хероин) от Турция за страните от Западна Европа, да се срещат с български граждани на бензиностанциите „Шел“, намиращи се на автомагистрала „Тракия“, където осъществяват сделки за минимум 500 г. хероин с много добро качество. Дрогата се плаща на място. Закупеният хероин е за разпространение предимно в Пловдив и в по-малка част за Пазарджишкия регион. Във Варна една от основните

Основните канали за трафик на героин преминават по следните маршрути

- Турция – България - Македония - Албания - Италия. Този канал за пренасяне на героин започва от Турция, където се закупува и товари героинът, преминава през България и Македония, след което се разклонява в посока на Албания и Косово. Достигайки до депа за преразпределение в Македония, Албания и Косово малка част от героина остава за местна консумация, а основното количество героин се изпраща в посока на Италия и Германия. Каналът е изграден от албански граждани, македонски граждани-етнически албанци и турски граждани;
- Турция - България - Румъния - Унгария - Австрия - Германия - Франция, Белгия, Холандия и Великобритания;
- Турция през България в посока Румъния - Унгария - Словакия - Чехия и Полша. По това направление се използва и нетрадиционен маршрут от Македония през България и Румъния за Унгария;
- Турция през България в посока Румъния - Молдова и Украйна. Героинът е пренасян с автобуси и камиони с молдовска, турска и украинска регистрация;
- Турция директно за България;
- От България за САЩ;
- В посока през Сърбия, Босна и Херцеговина, Хърватия и Австрия;
- От Турция през България за Гърция;
- От Турция през България за Чехия;
- От Турция през България за Западна Европа чрез международните влакове – канал за трафик на героин с помощта на кондукторите и стюардите по влаковете и покровителство от силови групировки;
- От Турция в България героин се внася с яhti през Черноморието в района на Ахтопол;
- Героин се внася и през пристанищата във Варна и Бургас, като в трафика са замесени български, турски, рускоезични и арабски граждани. Няма общодостъпни данни за задържан героин на тези пристанища през последните 3 години.

организираните престъпни групи, свързана с разпространение на героин в региона, цели да се прегрупира в централизирана структура, с ориентация към кражби на леки автомобили и връщането им срещу откуп.

Запазва се стремежът на отделни местни престъпни структури да организират самостоятелни наркоканали, което е предпоставка за брутални сблъсъци, водещи до ескалация на напрежението при преразпределението на територии.

Може да се очаква, че засилените мерки срещу трафика ще предизвикат вълна от алтернативни схеми на пренос на героин, като посоката на движение на пратките няма да съответства на крайното предназначение.

2.3. ТРАФИК НА КОКАИН

Трайно се запазва тенденцията към нарастване на трансконтиненталния трафик на кокаин за Европа през Бразилия и Венецуела, в които България е транзитна страна. За пренасяне на кокаин се използва предимно въздушен транспорт, като се забелязва „разбиване“ на маршрута на отделни етапи, в които участват различни куриери, с цел да се избегнат проверките на митническите служби по признака за лица, пътуващи до и от „рискови“ дестинации. За по-малки количества, предназначени за контрабандиране на наркотика до съседните балкански държави, се използва предимно автомобилен транспорт. Съществува тенденция за активизиране на канала за трафик на кокаин от България към Украйна, организиран от украински граждани. Намеренията са наркоканалът да се експлоатира не само за трафик на кокаин, но и на екстази и оцетен анхидрид към Турция. Дейността по организиране на трафика на кокаин за и от България се премества в района на Пловдив.

Функционират канали за незаконен трафик на кокаин от Южна Америка за България, като кокаинът пристига в страната по няколко направления:

- от Уругвай през Кипър до пристанищата във Варна и Бургас;
- от Парагвай през Кипър, Гърция, България в посока Западна Европа;

- от Колумбия през Турция и България за Западна Европа;
- от Бразилия и Венецуела през летищата на Германия и Франция в посока на България;
- с ускорени пощенски пратки от Колумбия и Бразилия през Франция и Германия до България;
- от Бразилия през Франция за България;
- съществува канал за пренос на кокаин с пътници в автобуси от България през Югославия, Унгария и Словакия за Чехия;
- със самолет от Бразилия през Амстердам, Холандия и Виена за България;
- от остров Аруба през Франкфурт, Германия за България.

Във вътрешността на страната се наблюдава увеличаване броят на лицата, които разпространяват кокаин. За това свидетелстват и разкритията, направени от полицейските органи. Потреблението на кокаин в България нараства, но темпът на растеж няма да бъде особено голям, защото покупателната способност на населението е малка. Само 2-3% от употребяващите наркотици могат да си позволят кокаин. Този наркотик е популярен сред организирани престъпни групи, ангажирани с транзитния трафик и на други видове наркотични вещества.

2.4. ТРАФИК НА КАНАБИС, МАРИХУАНА И ХАШИШ

Продължава и незаконният трафик на хашиш, канабис и марихуана. Могат да се посочат следните основни канали:

- Трафик на марихуана от Албания през Македония и България за Турция. В него са замесени албански, македонски и югославски граждани – етнически албанци. Незаконният пренос се осъществява предимно с леки автомобили и микробуси с албанска и македонска регистрация.
- Друг маршрут тръгва от Пакистан през Египет с кораби до Гърция и в посока от Гърция в България с камиони.
- Трети е по трасето от Албания през Македония и България за Турция. Незаконният пренос се осъществява предимно с камиони и товарни микробуси с албанска регистрация, а нарушителите са албански граждани.
- Пазарът на марихуана и хашиш в България се захранва и от местни източници. За това свидетелстват множеството случаи на разкрити в страната канабисови насаждения, както и иззетите от български граждани големи количества изсушена канабисова листна маса. Според полицейските данни с отглеждането се занимават предимно възрастни хора, на които се заплаща от страна на лица, свързани с организираната престъпност. В големите градове са регистрирани и случаи на отглеждането на канабис в саксии в домашни условия от страна на някои ромски фамилии и отделни потребители.

- Може да се твърди, че вътрешното разпространение и потребление на канабис, марихуана и хашиш също придобива значителни размери. Според някои изследвания най-много хашиш се продава в София, Велико Търново и Плевен, а най-много марихуана във Варна.

Все повече се увеличават площите, засети с канабис, често отглеждан върху общински или пустеещи земи без официални собственици. Целенасочено земеделските масиви, засети с наркокултурата, са отдалечени от населените места. Процесите на отглеждане и реализация на канабиса често са под контрола на български престъпни структури. Най-мощните площи, засети с канабис, са в региона на Благоевград, Сандански и Петрич. Насаждения с канабис са регистрирани и в отделни региони на Северна България.

2.5. СИНТЕТИЧНИ НАРКОТИЦИ

Проблемите свързани с трафика и консумацията на синтетични наркотици също е много сериозен. Тяхното потребление и разпространение бележи ръст във всички балкански страни и конкретно в България. Направените разкрития потвърдиха информацията, че в страната продължават да функционират незаконни предприятия, които произвеждат синтетични наркотици. През 2001 г. са разкрити 6 нелегални лаборатории, оборудвани за производство на синтетични наркотици на територията на София, Софийска и Русенска област. Наблюдава се засилено регионално разпространение на метамфетамин в регионите на Сливен, Ямбол, Стара Загора и Бургас. Правозащитните органи предупреждават за сериозните намерения на международни наркоорганизации да изместят производството на синтетични наркотици от скандинавските страни на Балканския полуостров.

Стремежът към печалби засилва интереса и на лидерите на местни престъпни структури към увеличаване на количествата синтетична дрога, предназначени за трафик и разпространение, както и към организиране на производството им. Трябва да се отбележи, че в този бизнес се включиха безработни български хиμιци, технолози и фармацевти. Някои от тези лица влязоха в престъпно съдружие с граждани на съседни балкански страни. Произведената в страната синтетична дрога по тайни канали се изнася в Македония, Албания, Турция, Румъния, Полша и Унгария, Близкия и Средния изток и Африка (Нигерия). През 2002 г. са разкрити канали за трафик на синтетични наркотици от Сърбия с участието на български и сръбски граждани, както и за трафик на метамфетамини за арабския свят с участието на български и турски граждани.

Рязко се увеличава разпространението и потреблението на синтетични наркотици и в страната. В София през последните три години са разкрити няколко изградени от български граждани мрежи за разпространение на синтетични наркотици. По-специално „екстази“ (под това название обикновено се продават амфетамини) се употребява от млади хора – ученици и студенти. Разпространяването се извършва най-често на места, където се събират почитатели на техномузика, предимно дискотеките.

Незаконните приходи от производството, вътрешното разпространение и международния трафик на синтетични наркотици са огромни. Средствата се генерират в кратки срокове поради бързия оборот на тези наркотични вещества.

Очакванията са, че производството и разпространението на синтетични наркотици в страната ще продължи да се увеличава през следващите години.

2.6. ПАЗАРНИ ЦЕНИ НА ДРОГАТА

При оценка на пазарните цени на дребно на различните видове наркотични вещества в страната възникнаха различия между ориентировъчните цени, предоставени от НСБОП и тези от близки до потребителите информатори, като в някои случаи вторите надвишаваха първите многократно.

На едро хероинът се изкупува от доставчици в Турция за 5-6,000 евро/кг. Според информатори от средите на наркоманите от 1 кантарен грам хероин с чистота 40-40% (нискоразреден) се приготвят 15 дози по 5 лв. или даже 20 дози по 10 лв. по 5 до 10 мг хероин на доза. Смята се, че цените на хероина са много по-ниски в ромските квартали, но качеството му там е много по-лошо.

В България съществуват два различни и определено враждебни пазара на канабис. Първият е под контрола на организираната престъпност. На него се продава канабис предимно под формата на готови цигари на подрастващите и на някои от пълнолетните епизодични потребители. Като относителен дял от пазара обаче по-голяма част от канабиса се разпространява от дребни дилъри, които контактуват директно с производителите и продават на приятели с ниска печалба или без печалба. Това е т. нар. „приятелска търговия“, която е типична за голяма част от пазара на канабис в развитите страни.

И през изминалия период силовите групировки се стремяха да разширят своя дял от пазара. Процесът започна още по-рано – през периода април-юни 2001 г. в София бе проведена серия от акции против дребни дилъри, които бяха заставяни да преминат под контрола на мафията. Акциите били организирани и съгласувани: мафиотите са имали адресите и са били информирани за движението на дребните дилъри, които твърдят, че в побоите са участвали и действащи полицаи. В резултат пазарът за цигари от марихуана (поне в София) претърпя съществени изменения. Постепенно започна да пада качеството на предлаганата марихуана, а много дилъри, които в миналото категорично избягваха да продават твърда дрога, бяха принудени да се съгласят да продават и хероин. Тази тенденция е твърде обезпокоителна, тъй като все по-ниското качество на марихуаната и повишеното предлагане на хероин, на фона на общо взето ниската информираност сред подрастващите (вина за което има некомпетентната или никаква превенция в училищата), води до опасно сближаване на тревата с хероина и до повишаване на привлекателността и достъпността на последния. Имайки предвид относително ниския оборот на този сектор от пазара на канабис, може да се предположи, че основната цел на престъпните групи е била именно сливането на тийнейджърския пазар на марихуана с този на хероин.

Основна част от потребителите на канабис продължават да купуват насипна марихуана с относително добро качество (т. е. такава, в която гарантирано няма добавки) на цена от 0,30 до 1,00 лв./г. Този вид търговия осигурява вероятно над 80 % от консумирания канабис в страната, тъй като пълнолетните потребители, които консумират основното количество канабис, съзнателно избягват да купуват готови цигари с висока цена и неизвестно качество от престъпниците; те се страхуват от наличието на добавки в канабиса, най-вече от хероин. Стойността на из-

сушена, непречистена от семки листна маса е от 80 до 100 лв. на кг. От това количество се изработват между 1200-1600 цигари.

Цената на хашиша варира в широки граници в зависимост от качеството му и компетентността на купувача; информаторите смятат, че първокачествен хашиш може да се намери и под 1000 лв./кг. Разпространяваният в България хашиш е със сипкава консистенция и е невъзможно да се формира като тънка хашишова пръчица, която се поставя във вътрешността на цигарата. Тази дрога все още е достъпна за малцина.

При амфетамините известният „дупнишки амфетамин“ (амфетамин плюс аспириин, надписът на флакона е на френски, без данни за производител) се търгува в София по 1 лв.; в някои случаи тази цена може да е малко по-висока, но при покупка на цял флакон (20 таблетки) може да падне до 0,50 лв./таблетка. Подрастващите често са склонни да дадат и по-висока цена, даже за амфетамин с крайно съмнителен вид и качество, но тя рядко надхвърля 3 лв.

В тази връзка внимание заслужава още един въпрос, свързан с амфетамините. Последните често се продават под фалшивото название „екстази“. В действителност истинският екстази (МДМА) е много трудно да се намери, а цената му е твърде висока (15 до 25 лв./таблетка). Често в продажбата „екстази“ даже амфетаминът присъства в незначително количество, което се компенсира с добавка от кофеин.

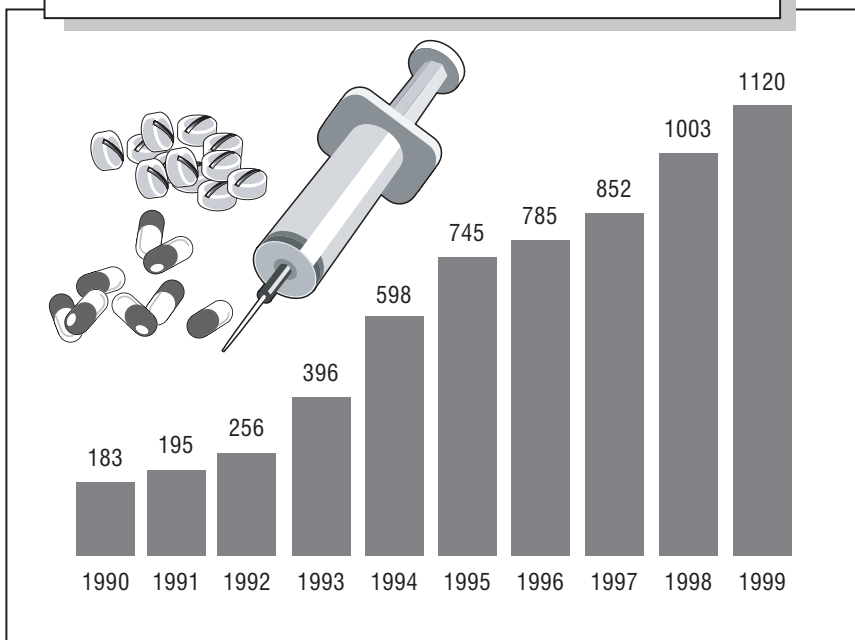
ЛСД („трип“) е полусинтетичен халюциноген, който се появи на българския пазар в началото на 90-те години. Цената е около 30 лв./блотер, в различните му разновидности/модел (петолъчка, Че Гевара, велосипедист, котенце). По всичко изглежда, че ЛСД е изцяло вносен.

2.7. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ И ПОТРЕБЛЕНИЕ

За количествата предлагана и консумирана дрога може да се съди по разкритията на наркотици на вътрешния пазар. През първото полугодие на 2002 г. например НСБОП самостоятелно и съвместно с други служби е иззела общо следните количества наркотични вещества и прекурсори: 20,792 кг хероин, 0,447 кг кокаин, 30,393 кг хашиш, 1,44 кг опиум, 24,3 кг амфетамин субстанция, 400 007 таблетки каптагон, 120 216 таблетки амфетамин, 3032 таблетки екстази, 1200 ст ефедрин и 20 л формамид. Задържани са 16 лица за трафик и 77 за разпространение на наркотици. Разкрита е 1 нелегална нарколаборатория и са пресечени 4 наркоканала.

Официалните данни за потреблението на наркотици в страната са тревожни. В Националната стратегия за борба с наркотиците (2002-2007) хероинът е посочен като най-сериозна опасност за общественото здраве. През последните 5-6 години той е бил причина за над 90% от случаите на търсене на лечение в специализираните звена в София. При две-трети от употребяващите този наркотик той се приема венозно, което носи допълнителен риск от зараза с хепатит С и със СПИН. Средната възраст на търсещите лечение по повод злоупотребата с хероин за периода 1995-2001 г. е спаднала от 24,7 на 22,5 години, с известна тенденция към стабилизация.

Фиг.7. Болни с наркотична зависимост 1990 - 1999г.

Обективен критерий са приведени-те в Стратегията данни за броя на постъпилите болни с наркотична зависимост в стационарите на психиатричните заведения в страната през периода 1990-1999 г.

На територията на страната между-регионалните и дистрибуторските мрежи непрекъснато се разширяват. Активната дейност на организирани престъпни групи в наркобизнеса е съсредоточена в по-големите градове на страната, захранващи малките населени места с наркотични вещества (София, Пловдив, Варна, Бургас, Благоевград, Хасково), в пограничните региони (Благоевград, Хасково, Видин, Русе) и в градовете, в близост до международните магистрални трасета (Пловдив, Пазарджик, Велико Търново, Русе, Благоевград).

Устойчива се запазва тенденцията разпространението на наркотични вещества да бъде монополизирано от структурите на бивши силови групировки. Следствие от повишената активност на регионалните криминални групи е стремежът им към трайно преразпределение и завладяване на вътрешния наркопазар. Конкурентните престъпни структури обикновено прибегват до насилие при преразпределянето на наркопазара в страната. В борбата за елиминиране и лидерство в регионален и национален мащаб те стигат до тежки криминални престъпления спрямо наркодилърите. През периода 2001-2002 г. ескалираха конфликтите във връзка с изграждане на устойчиви мрежи за разпространение на хероин и кокаин, подялба и влияние над наркопазарите в Бургаския и Варненския региони, където бяха извършени серия от взривове, престрелки, убийства, палежи и побоища. Ескалацията на напрежението за преразпределение и завладяване на наркопазарите в регионален мащаб прерасна в конфликти и остри сблъсъци на високите етажи в престъпната йерархия, които доведоха до тежки криминални престъпления.

Групите за разпространение на наркотични вещества на вътрешния наркопазар включват изцяло български граждани под контрола на шефове на силови групировки с относително устойчиво териториално разпределение между отделните формирания. В тях се наблюдава известна йерархия на нивата и разпределение по територии на действие между отделните престъпни структури. Съществува тенденция лидерите на организирани престъпни групировки да подменят периодично наркопласъорите с цел ограничаване изтичането на информация и ориентиране към работа с подставени лица. В някои от разпространителските групи активно участват и роми – напр. нов „център“ на разпространението на хероин в Пловдив е кв. Столипиново, с преобладаващо ромско население, активни наркопласъори са и ромите от циганския квартал в Кюстендил и т. н. Главни центрове за разпространение на наркотици по Черноморието, Североизточна и Югоизточна България са Бургас и Варна. Двата региона се отличават с добре

структурирани наркопазари и мрежи, монополизирани от организирани престъпни групи, действащи и контролирани от лидер на бивша силова групировка.

В много региони на страната наркотични вещества се разпространяват от отделни криминално проявени лица, които не са свързани в групи и действат самостоятелно, като много от тях освен за лична консумация се включват в наркобизнеса и за извличане на печалби.

Наред с основната си дейност – наркобизнеса –, организирани криминални групи извършват и други видове престъпна дейност – търговия с оръжие, проституция, хазарт, кражби и контрабанда на леки автомобили, разпространение на неистински парични знаци и документи и др. Групите имат интернационален мащаб на действие съвместно със сродни престъпни формирования от Турция, Германия, Холандия, Македония, Румъния и Италия. По такъв начин „общото дело“ обединява българи, турци, кюрди, африканци, италианци и др.

Известна специфика съществува в някои райони на страната. Така например на територията на Благоевградския регион наркотрафикът се осъществява предимно през Петричкия район в посока Македония, като местните организирани престъпни групи действат в съучастие с македонци, албанци и косовски албанци и през Санданския район, където се намесват понтийски гърци. Пратките са средно по около 1-2 кг хероин и 0,5 кг кокаин.

Във Видинския регион организирани престъпни групи трафикират наркотични вещества и прекурсори – оцетен анхидрид – предимно през „зелената граница“.

2.8. ТЕНДЕНЦИИ НА РАЗВИТИЕ

Международният характер на проблема с наркотиците налага обмен на обща и конкретна информация със сродните чужди служби, както и провеждането на международни операции за противодействие и неутрализиране на местни и транснационални наркоорганизации.

От анализа на ситуацията на национално и регионално ниво и при сегашното равнище на противодействието на тази престъпна дейност могат да се формулират следните прогнози в краткосрочна и средносрочна перспектива:

- територията на България ще продължава да се използва активно за трафик на наркотични вещества и прекурсори;
- най-вероятно процесът на проникване и взаимодействие на транснационалните наркотрафикантски организации с местните структури на организирана престъпност ще се засилва през 2002-2003 г.;
- ще нараства конвергенцията на наркобизнеса с други видове престъпна дейност и проникването му в легалната икономика чрез пране на пари;
- българските престъпни структури ще продължават да организират отглеждането, обработването и контрабандирането на канабис за съседни страни и Западна Европа;

- ще продължават и опитите за организиране на нелегално производство и трафик на синтетични наркотици;
- вероятна е появата на нови канали, като се разнообразяват методите и средствата за транспортиране на наркотични вещества и изходни суровини за тяхното производство;
- относителният дял на престъпленията, свързани с наркотици, в общата структура на престъпността ще се повишава;
- ще се запази тенденцията към засилване на търсенето и предлагането на наркотични вещества, за което е показателно увеличението на иззетите количества наркотици.

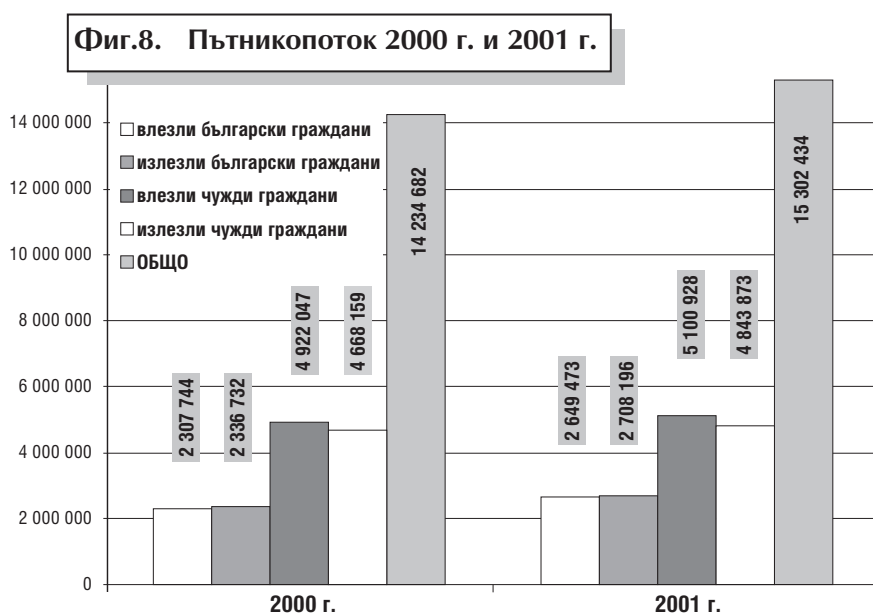
3. ТРАФИК НА ХОРА

Със своето географско положение България е на пътя на миграционния поток от чужди граждани. На практика територията на страната се използва като регионален транзитен център за трафик на хора.

Това умело бе използвано от лица и групи български и чужди граждани, съпричастни към престъпна дейност, които придадоха организиран характер на нелегалния трафик на хора в национален и трансграничен мащаб. И през настоящата година се наблюдава тенденцията нелегалният трафик на хора да се превърща в поминък на множество български граждани от приграничните райони.

По отношение на трафика на хора територията на България може да бъде разглеждана в три аспекта:

- страна за транзитно преминаване;
- страна на крайна дестинация;
- страна-донор

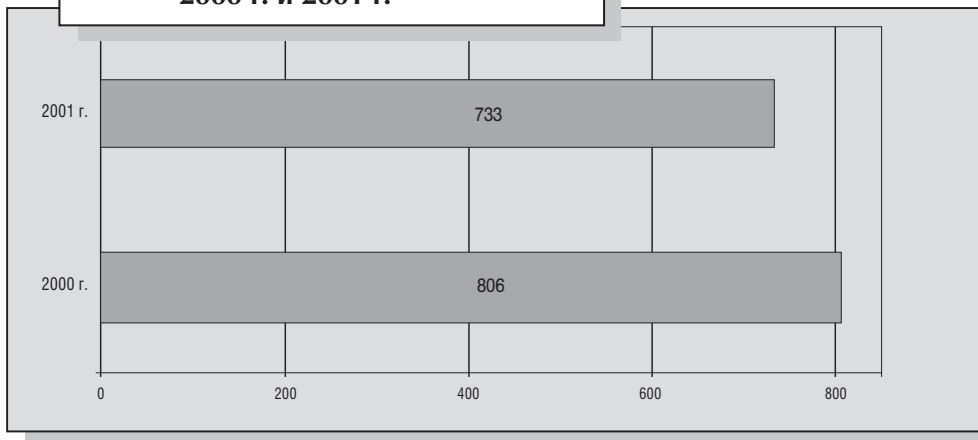

Източник: Национална служба "Гранична полиция"

Характерно е, че голяма част от чуждите граждани, проникнали по нелегалните канали в България, не желаят да останат на нейната територия. Мнозина от получените статут на бежанец, впоследствие отново правят опити да излязат нелегално от страната. Установени са множество случаи, при които лица, имащи статут на бежанец или в процедура по придобиването му, правят опити да се прехвърлят нелегално в Западна Европа.

От извършения анализ на използваните способи за преминаване през държавната граница по изградените международни канали за трафик на хора, последните могат да бъдат класифицирани като легални, нелегални и комбинирани канали.

Фиг.9. Задържани лица на ГКПП за 2000 г. и 2001 г.

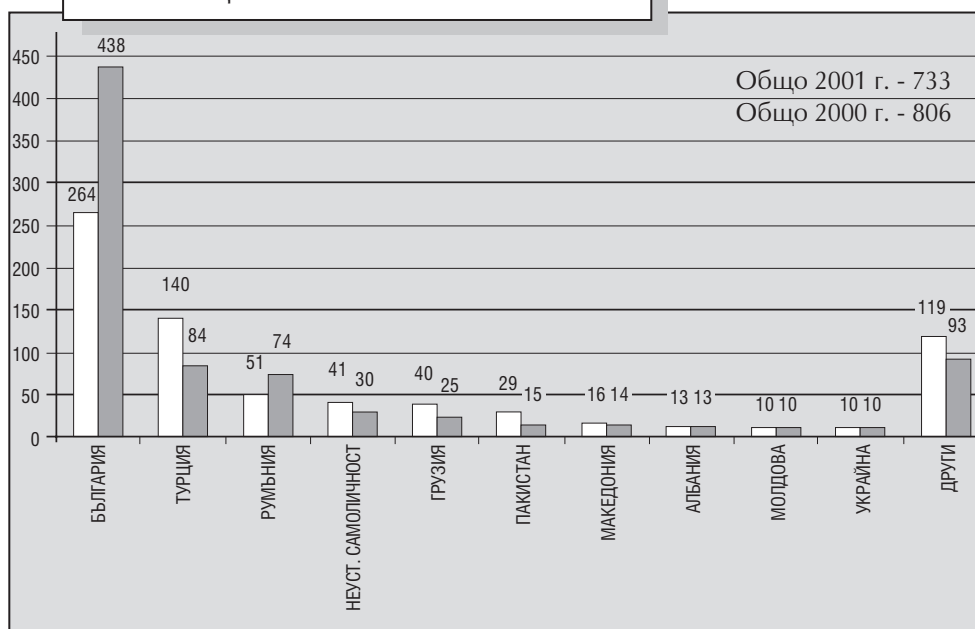
Източник: Национална служба "Гранична полиция"

3.1. НЕЛЕГАЛЕН ТРАФИК (КАНАЛДЖИЙСТВО)

Преминването на границата се осъществява, като се използват следните способи:

- нелегално групово и единично преминаване през така наречената „зелена граница“;
- легално влизане на чужди граждани с транзитни визи и последващо нелегално преминаване по каналите през Македония, Албания, Италия за страни от Западна Европа;
- легално влизане на чужди граждани в България и опити за преминаване през ГКПП с фалшифицирани документи;
- легално излизане до съседна безвизова за България страна с последващо нелегално влизане в Гърция;

Фиг.10. Задържани лица на ГКПП по националности за 2000 г. и 2002 г.

Източник: Национална служба "Гранична полиция"

- укриване в тайници на МПС, преминаващи през ГКПП;
- използване на туроператорски фирми за организиран туризъм;
- укриване в пътнически и товарни жп композиции и кораби.

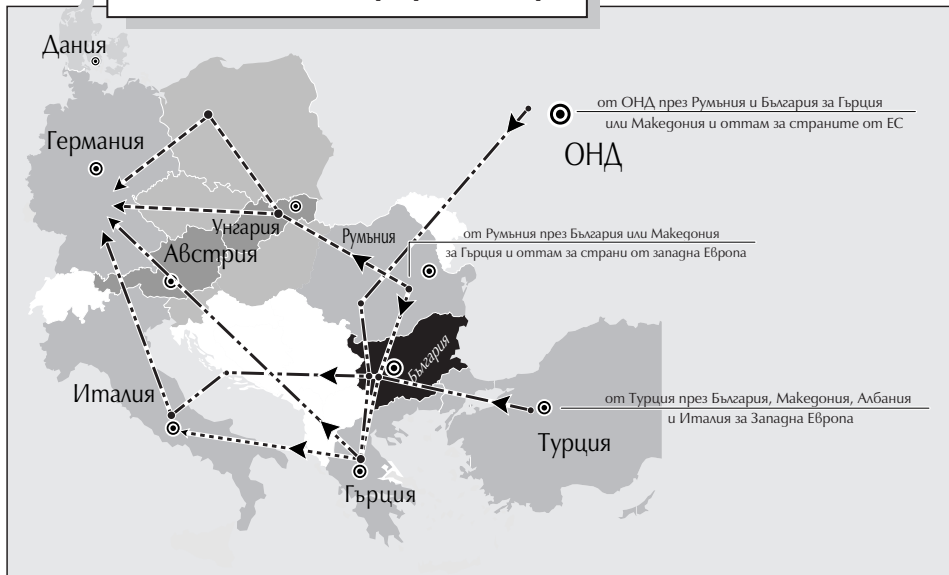
Каналите за трафик на хора могат условно да се разделят на:

1. Легално влизане на чужди граждани в България и нелегалното им извеждане впоследствие.

- От Румъния през България или Македония за Гърция и оттам за страни от Западна Европа.

По тези канали се извеждат предимно граждани на Румъния, Украйна и Молдова. Използва се предимно сухопътен транспорт. Румънските граждани влизат легално на територията на България поради съществуващия безвизов режим. Впоследствие извежданите лица нелегално преминават в Македония или Гърция, а оттам – в Италия и страни от Западна Европа. По тези канали се извеждат и жени с цел сексуална експлоатация.

Фиг.11. Канали за трафик на хора

Източник: Национална служба "Гранична полиция"

- От Турция през България, Македония, Албания и Италия за Западна Европа.

По тези канали се извеждат предимно турски граждани от кюрдски произход. Използва се въздушен, морски и сухопътен транспорт за проникване на територията на Република България. Впоследствие извежданите лица легално и нелегално преминават в Македония, Албания и Италия и оттам за страни от Западна Европа, Канада или САЩ. Има случаи, когато лицата се извеждат нелегално от България в Гърция, а оттам за Италия и страните от Западна Европа. Основен проблем на противодействието на каналите от Турция е фактът, че голяма част от преминаващите по него лица притежават транзитни визи за трета страна.

- От Турция през Румъния и България за страните от Западна Европа.

По тези канали се извеждат предимно турски граждани от кюрдски произход. Използва се въздушен и морски транспорт за проникване на територията на Румъния. Те преминават в България с транзитни визи, впоследствие нелегално преминават в Македония през зелена граница или в Сърбия, използвайки подправени български задгранични паспорти, и оттам се прехвърлят в страни от Европейския съюз.

- От ОНД през Румъния и България за Гърция или Македония и Албания и оттам за страни от Европейския съюз.

Тези канали се използват предимно за трафик на граждани на Русия, Украйна, Беларус и Молдова. Използва се въздушен, морски и сухопътен транспорт за проникване на територията на Република България. Впоследствие лицата нелегално преминават в Гърция или Македония и Албания за Италия и оттам за страни от Западна Европа. По тези канали се извеждат и жени с цел сексуална експлоатация.

- От ОНД през Турция и България за Гърция и оттам за страни от Европейския съюз.

Техни клиенти са предимно граждани на Грузия и Армения. Използва се въздушен, морски и сухопътен транспорт за проникване на територията на Турция. Проникват в България като организирани туристи, впоследствие с подправени документи или нелегално се опитват да преминават в Гърция или Македония и Албания за Италия и оттам за страни от Западна Европа. По тези канали се извеждат и жени с цел сексуална експлоатация.

2. Нелегално проникване на чужди граждани в България и нелегалното им извеждане от страната впоследствие.

- От Близкия изток през Турция и България за страни от Западна Европа.

По тези канали се извеждат предимно граждани на Афганистан, Сирия, Либия, Иран, Ирак и палестинци. Използва се въздушен, морски и сухопътен транспорт за проникване на територията на Турция. Преминаването в България се извършва организирано предимно през „зелена“ граница или чрез укриване в МПС през ГКПП. Впоследствие извежданите лица нелегално преминават в Гърция или Македония и Албания за Италия и оттам за страни от Западна Европа.

- Канали за извеждане на лица от индуски произход.

През първите пет месеца на 2002 г. на ГКПП в България са задържани общо 313 лица с различна националност: 130 българи, 45 турци, 37 иракчани, 20 лица с неустановена самоличност, 13 палестинци, 11 иранци, 10 афганистанци, 5 гърци, 5 тунизийци, 4 украинци и 33 лица с друго гражданство. За същия период на ГКПП са задържани общо 423 лица, обявени за издирване, от които 387 българи и 36 чужденци. За сравнение през януари – май на 2001 г. са задържани съответно 216 българи и 27 чужди граждани.

През същите пет месеца на 2002 г. от страната **не са допуснати да излязат общо 793 лица**, от които 614 българи, 21 македонци, 17 гърци, 17 турци, 10 румънци, 8 афганистанци, 8 англичани, 7 германци, 7 молдовци, 7 украинци и 77 лица с друга националност. За сравнение, през същия период на 2001 г. не са допуснати да излязат 600 лица, от които 452 българи и 148 чужденци.

Недопуснатите да влязат в България са 2268 души, от които 962 турци, 134 украинци, 123 руснаци, 87 тунизийци, 77 босненци, 74 македонци, 71 германци, 68 югославяни, 66 румънци, 60 гърци и 546 лица от друга националност.

Официално върнатите лица са 298, от които 118 иракчани, 43 нигерийци, 42 българи, 21 афганистанци, 12 иранци, 12 турци, 8 индийци, 8 сомалийци, 6 граждани на Гана, 6 суданци и 22 лица с друга националност. За същия период **депортираните лица са 1987**, докато през същия период през 2001 г. са били 1255 души.

По тези канали се извеждат предимно граждани от Индия, Бангладеш и Шри Ланка през България за страни от Западна Европа или Гърция. Използва се въздушен и сухопътен транспорт за проникване на територията на България. Впоследствие извежданите лица нелегално преминават в Гърция или Македония и Албания за Италия и оттам за страни от Западна Европа.

- Канали за извеждане на лица от Африка.

По тези канали се извеждат предимно граждани на Тунис, Алжир, Мароко, Либерия, Нигерия, Сиера Леоне и Руанда през България за Гърция и оттам за страни от Западна Европа. Използва се предимно въздушен и морски транспорт за проникване на територията на Република България. Впоследствие извежданите лица нелегално преминават в Сърбия, Унгария и

оттам за страни от Западна Европа, Канада или САЩ. Има случаи, когато лицата се извеждат нелегално от България с подправени паспорти на страни от Западна Европа.

3.2. КЛАСИФИКАЦИЯ НА ТРАФИКАНТИТЕ

Трафикантите на хора могат да се разделят на няколко категории:

- Лица от пограничните райони, които подпомагат отделни имигранти или малки групи за нелегално преминаване през границата в познат за тях район. Дейността им се изразява в придружаване на нарушителите до граничните съоръжения и посочване на направлението за по-нататъшно движение. Впоследствие някои от тях се използват като водачи в по-големи каналджийски структури. Към тази категория може да се причислят и шофьори на ТИР-автомобили, които укриват и превеждат през ГКПП отделни лица.
- Каналджии, които самостоятелно набират желаещи да напуснат страната, придружават ги през „зелена граница“ и впоследствие нелегално или легално се завръщат в страната. В тази категория попадат лица, които са били в състава на каналджийски групи, овладяли са начините за преминаване на границата и са изучили определен маршрут за движение, както и лица, отбили военната си служба на границата.
- Лица, придружаващи малки каналджийски групи на наша територия до определен пункт, до шофьори на МПС, с които се извозват групите или до съдържатели на бази, в които за кратко или по-продължително време се настаняват участниците в групите.
- Каналджийски организации, поддържащи контакти с чужди граждани на входна или изходна граница на България, ползващи се от услугите на лица, извършващи подправки на документи за самоличност, служители от граничния контрол и служители в представителства на други страни на територията на страната.
- Престъпни групировки, използващи прикритието на туроператорски фирми за организиран туризъм или бюра за набиране на кандидати за работа в чужбина. Те са основните трафиканти на „бели робини“ и със съдействието на чуждестранни криминални структури доставят български жени и момичета за публичните домове в Западна Европа, а напоследък и в Западните Балкани.
- Каналджийски организации, които оперират главно от чужбина, като доставят документи и осигуряват транспорт и квартири за междинен престой. За лицата с добро материално благосъстояние, желаещи да емигрират в дадена страна, се осигуряват така наречените „сигурни канали“.

С други думи, съществува ясно разграничение между трафикантите, които извършват незаконни услуги на емигранти от страната или от други държави (предимно от Азия и Африка) за Западна Европа, от една страна, и престъпните групировки, специализиращи се в трафик на жени и тяхната нечовешка експлоатация, от друга. Естествено е усилията по пресичане на трафика на хора да визират именно криминалните групировки и свързаните с тях корумпирани служители.

3.3. ЦЕНИ НА КАНАЛДЖИЙСКИ УСЛУГИ

Размерът на заплащането на каналджиите варира от 200 щ. д. до 10 000 щ. д. в зависимост от крайната дестинация, използвания способ за преминаване през държавната граница и използваните транспортни средства. Цените за нелегалното въвеждане (извеждане) се определят в зависимост от маршрута на движение, числеността на групите, използвания способ за преминаване през държавната граница и използваните превозни средства за транспортиране на групите и др.

По данни от неофициални източници и от лица, заловени при преминаването на границата, цените за извършваните незаконни услуги в зависимост от маршрута на движение са следните:

- от Истанбул до гр. София цената е 500 - 700 щ. д.
- от София до Солун (Атина) цената е 700 - 1200 щ. д.
- от София през Румъния или Югославия до Будапеща цената е 1000 - 1200 щ. д.
- от София през Румъния (Югославия), Унгария, Словакия до Австрия цената е 2000 - 2300 щ. д.
- от София до Германия цената е 2000 - 2500 щ. д.
- от София до Италия цената е 2000 - 2500 щ. д.
- от София до Дания (Норвегия) цената е 5000 - 6000 щ. д.

4. АНТИКОРУПЦИОННАТА РЕФОРМА В МИТНИЦИТЕ И МВР

4.1. РЕФОРМАТА В АГЕНЦИЯ „МИТНИЦИ“

Като цяло нормативната основа на дейността на Агенция „Митници“³⁹ е хармонизирана с правото на Европейския съюз и е подчинена на няколко специфични принципа за организация на митническата администрация:

- принципът за структурно обособяване и централизация на митническата администрация - този принцип се проявява в изключително йерархизираната система на митническите учреждения, изградени на три нива (национално, регионално и териториално) и обединени в единна автономна администрация към министъра на финансите;
- принципът на ускоряване митническата обработка на границата и пренасяне на митническата дейност във вътрешността на страната - този принцип е приложен чрез въвеждане на двустепенната митническа процедура (гранично-вътрешно митническо оформяне) по европейски образец чрез акцент върху контрола във вътрешността на страната (във вътрешните митнически учреждения);
- принципът на ефективното разпределение на функциите и задачите на митническите учреждения - този принцип се реализира чрез възможността за динамично реорганизиране на дейността в отделните митнически учреждения и предназначаването им за определени цели в зависимост от местоположението им, интензивността на трафика, вида транспорт, вида на преминаващите стоки, икономическия профил на региона и т.н.

Както и при други български институции обаче, осъвременената нормативна база и успехите за нейното привеждане в съответствие с европейските стандарти често са в противоречие с практиката. Липсата на достатъчно ефективно противодействие на стоковата контрабанда и трафика на хора и наркотици, ширещата се системна и индивидуална корупция, отсъствието на ясна управленска визия за преодоляването на системните недъзи, които правят възможни подобни корупционни практики, неадекватните действия и необяснимата търпимост на ръководствата на тази институция спрямо корумпираните служители, демонстративното благополучие на митничарите в сравнение с други държавни служители и др. допринесоха и за изключително негативния обществен имидж на Агенция

³⁹ Митническата администрация осъществява дейността си в съответствие със Закона за митниците, Правилника за неговото прилагане и Устройствения си правилник, приет от Министерския съвет. Законът за митниците формира институционалната и функционална рамка на митническата дейност, като правилникът за приложението му доразвива неговите разпоредби във функционален план, а устройствения правилник - в организационен план.

„Митници“ и на митническата професия като цяло през годините на прехода. Главният подтик за предприетата в началото на десетилетието реформа обаче беше преди всичко констатацията, че колкото е по-голяма корупцията и контрабандата, толкова по-малки са приходите от митническите вземания в държавния бюджет.

* * *

Реформирането на митниците бе сред приоритетите на НДСВ в съответствие с акцента на движението върху почтеността и борбата срещу корупцията. Подобна ориентация бе напълно оправдана с оглед на проблемите, пред които бе изправена тази институция при управлението на правителството на Иван Костов (1997-2001 г.).⁴⁰ Опитът за радикални промени, предприет от екипа на г-н Емил Димитров от есента на 2001 г., обаче се оказа неуспешен. След изтичането на шестмесечния му мандат през февруари 2002 г. бе отчетен спад на постъпленията при нарушена координация между отделните компоненти на митническата администрация както на централно равнище, така и в цялата страна.

Една от най-съществените причини за негативния резултат от първия етап на реформата бе липсата на цялостна визия и свеждането на промените до кадрови рокади, както и схващането, че шефът на митниците с още няколко съмишленици ще може лично да осъществява контрол върху целия личен състав на Агенцията. От друга страна, в активите на действията на Емил Димитров могат да се впишат временното затваряне на някои контрабандни канали в резултат на уволненията и поредицата от внезапни проверки, особено на КПП „Кулата“ на границата с Гърция.

След февруари 2002 г. започна период на „нормализация“. За да се даде оценка на това понятие, трябва обаче да си зададем въпроса какво е нормалното състояние на българските митници и какво от досегашните практики в тази институция е вероятно да бъде възпроизведено и в бъдеще.

Актуализираната Бизнес стратегия на Агенцията за периода до 2006 г. съдържа следните приоритети:

- адаптиране на митническата администрация към изискванията на Европейския съюз;
- засилване на сътрудничеството между митниците, икономическите оператори, бизнеса и обществеността;
- повишаване събираемостта на митническите и другите държавни вземания;
- противодействие на митническите и валутните престъпления.

Основният ориентир за това, което става в Агенцията е очевидният акцент върху събираемостта на митническите и другите държавни вземания като абсолютен приоритет за правителството, изправено пред засилващи се финансови затруднения и обществен натиск. По този пункт митниците отчетоха скромни

⁴⁰ По-подробно по този въпрос вж. „Контрабанда и корупция: мониторинг и превенция“, Център за изследване на демокрацията, София, 2000.

Мерки срещу нарушенията в митниците

От началото на 2002 г. до есента на същата година от митническите органи са образувани 8455 административно-наказателни производства по съставени актове за митнически нарушения и 194 за валутни нарушения. От тях 530 касаят сериозни нарушения на митническото законодателство при контрабанда по чл. 233, митническа измама по чл.234 и отклонение на стоки под митнически надзор по чл. 234а от Закона за митниците – нарушения, които се отличават с висока степен на обществена опасност и нанасят значителни вреди на държавния бюджет.

През същия период въз основа на съставените актове за митнически нарушения са издадени 6926 наказателни постановления, с които са наложени глоби и е присъдено заплащането на равностойността на стоки общо в размер на 13 307 775 лв.

напредък. Така например, през септември 2002 г. бе отбелязан ръст с над 42 млн. лв. на приходите в бюджета в сравнение със същия месец през 2001 г. Общо за деветте месеца на 2002 г. бе отчетен ръст от 98 985 941 лв. нетни приходи в бюджета в сравнение със същия период през предходната година.⁴¹

От февруари 2002 г. Агенция „Митници“ предприе редица стъпки за засилване ефективността на противодействието на митническите нарушения и престъпления:

- Определени са **конкретни гранични митнически пунктове**⁴², през които задължително определени акцизни и рискови стоки ще влизат на територията на страната. С тази мярка се цели ограничаване на възможностите за контрабанден внос на такива стоки. Чрез концентриране на технически и човешки ресурси в тези пунктове се дава възможност за засилване на контрола, за намаляване на корупционните практики и за по-ефективно разпределение на функциите в рамките на митническата администрация.
- Определени са и **митническите пунктове, в които задължително ще се извършва и поставянето под режими „внос“ и „износ“ на акцизните и рискови стоки**. Чрез мярката се цели ограничаване на възможностите за извършване на митнически измами с предмет акцизни стоки чрез декларирането им като други стоки или чрез подмяна на стойността или произхода на стоките.
- **Акцизните и рискови стоки задължително ще напускат територията на страната в случаите на износ или реекспорт от определени гранични митнически пунктове**. Мярката цели ограничаване на възможностите за т.нар. „фиктивен износ“, при който стоките само привидно напускат територията на страната, при което или се избягва заплащането на дължимите държавни вземания, или неправомерно се възстановява данък върху добавената стойност.
- Пряко отношение към въпроса за засилване борбата срещу контрабандата има и **предоставянето на правомощия на митническите контролни органи чрез изменение на Закона за движение по пътищата, да спират превозни средства на пътя и да извършват проверки съгласно Закона за митниците**. Чрез това правомощие се създава допълнителна преграда за контрабандния внос на акцизни стоки.
- Митническата администрация полага усилия и за **практическото въвеждане на нормативно предвидения последващ контрол на приетите митнически декларации**, включително и на място при декларатора, чрез проверка на данните и документите за извършените вносни и износни операции. Макар и

⁴¹ Вж. в. „Дневник“, 9.10.2002.

⁴² Или според официалната терминология „митнически учреждения“.

формално дефиниран в Закона за митниците (чл. 84), последващият закон все още не е обезпечен с достатъчно ресурси.

- Значение за подобряване борбата срещу митническите и валутни нарушения има и **предстоящото внедряване на подсистемата за митническо разузнаване и разследване към Българската интегрирана митническа информационна система (БИМИС)**. Към настоящия момент БИМИС работи пълноценно и свързва всички митнически учреждения в страната, но включва само въвеждането на данните от митническите декларации, без същите да се обработват автоматизирано с оглед използването им за индикиране на степента на риска от нарушение, изработването на рискови профили и извличане на разузнавателна информация.
- Разработен е **нов механизъм за засилване на митническия контрол при внос на течни нефтопродукти**. За тази цел са изготвени конкретни указания, които да създадат ясни правила за разпознаване на неправомерни действия при вноса на нефтопродукти.
- Осъществява се **завишен контрол върху въвеждането и оформянето на митнически режим на стоки, отличаващи се с висока степен на риск от митнически нарушения** – меса и месни продукти, горива, стоки с произход Китай и Турция, цигари, алкохол, кафе и други акцизни стоки. В тази връзка се извършва анализ на постъпващата в базата данни на Агенция „Митници“ информация по групи стоки. В резултат на това се идентифицират областите на повишен риск, в които следва да бъде засилен митническият контрол с цел недопускане декларирането на нереални количества и стойности на стоките, ощетяващо държавния бюджет.
- По линия на **международното сътрудничество** чрез митническите администрации на страните на износа се извършват постоянни проверки при съмнения по отношение на декларираната митническа стойност или посоченото тарифно класиране на стоките. В резултат на тези проверки са констатирани **многобройни случаи на избягване заплащането на дължимите митни сборове и други държавни вземания чрез деклариране на занижена стойност или неверен тарифен номер**, за които са съставени актове за установяване на митнически нарушения и наложени предвидените от закона санкции.
- Продължава и **международното сътрудничество за установяване на автентичността на сертификати за произход на горива**. В резултат на това са констатирани случаи, при които е избегнато заплащането на дължимите митни сборове и други държавни вземания чрез неправомерно ползване на преференции за произход. За тези случаи са съставени актове за установяване на митнически нарушения и наложени предвидените от закона санкции.

Положителните резултати в борбата срещу корупцията и контрабандата, както и затварянето на главата „Митнически съюз“ в преговорите с ЕС през лятото на 2002 г., представляват **успех на новото ръководство на митниците**. Краткият период от осъществяването на предприетите мерки обаче не позволява да се направят категорични оценки за по-дългосрочните процеси в Агенцията. Все още не е налице и чувствително повишаване на приходите, заложено като основен приоритет на реформата.

Случаи на пресичане на стокова контрабанда през 2002 г.

- В резултат на извършен контрол от служители на дирекция „МРР“ в Централно митническо управление и МБ „Капитан Андреево“ съвместно със служители на МВР е предотвратено извършването на контрабанден внос на зеленчуци. При проверките е установено, че в случаите, в които товарът се състои от разнородни видове зеленчуци, се укрива действителното количествено съотношение на стоките, като се декларира завишено тегло на подлежащите на облагане с ниски тарифни ставки, докато другите се внасят изцяло контрабандно или в значително намалено количество.
- Разкрити са 21 неприключени транзитни операции на доставки на зеленчуци от Турция. Нарушенията са извършени от различни турски транспортни фирми, като стоките са въвеждани на територията на страната през МБ „Капитан Андреево“ и са насочвани за МБ „Суходол“. Транзитните операции са приключвани с фалшифициран митнически печат, стоките са отклонени от митнически надзор и вероятно реализирани за продажба в страната без заплащане на дължимите митни сборове и други държавни вземания. В резултат на това е предотвратен поредният опит за отклонение на стока, която е задържана и в момента се реализира. По случая продължава проверка от служители на НСБОП.
- При други 38 случая на нередовно приключване на транзитни операции, в 24 от случаите става дума за доставки на сурово кафе, в 5 – за доставки на пилешки бутчета, и в 9 – за доставки на стоки с произход Китай. Стоките са въведени на територията на страната през МП „Кулата“ и са били насочени за МБ „Суходол“, като са отклонени от митнически надзор и транзитът е приключен с фалшиви митнически печати. По случая са събрани всички документи и е сезирана Окръжна прокуратура – Благоевград.
- Разкрити са 54 нередовно приключени транзитни операции от Митница „Аерогара-София“, насочени за различни митнически учреждения. Стоките – компютърни части, са отклонени от митнически надзор, като транзитните операции са приключени с фалшиви митнически заверки. За тези случаи също е сезирана Софийска районна прокуратура.
- При проверка, извършена от служители на Дирекция „МРР“ в Централно митническо управление, е предотвратен опит за митническа измама чрез представяне пред митническите органи на фалшифицирани документи за освобождаване от митнически надзор на стоката – 9 цистерни бензин А 95 с общо количество 450 т.
- В резултат на проверка, извършена първоначално от Митница Русе, а впоследствие от служители на дирекция „МРР“ в Централно митническо управление съвместно със служители на НСБОП и Главна данъчна дирекция, бяха разкрити нарушения в крупни размери при внос на течни горива. Фирмите-вносителки не са заплатили дължимите държавни вземания за ДДС, акциз, такса РПМ и такса НФООС общо в размер на 1 487 015 лв. и стоките са оформени на режим внос от митническите органи с фалшиви платежни нареждания.

С цел предотвратяване на подобни случаи съвместно с Главна данъчна дирекция се обсъжда възможността митническите органи да следят за постъпването на дължимите суми от немитническите плащания. По този начин ще се предотврати освобождаване на стоките от митнически надзор, в случай че дължимите суми не бъдат заплатени от вносителя на стоките.

- Разкрити са два опита за контрабанда на общо 7 кг злато, укрито в специално пригоден тайник в автомобили, пътуващи от Турция съответно за Югославия и Румъния. В друг случай е разкрит опит за контрабанда на 25 кг благородни метали в тайници в автомобили, пътуващи от Турция за Молдова.
- В друг случай е разкрит опит за контрабанден износ на 30 952 щ.д., укрити в тайници на автомобили, пътуващи от Румъния за Турция.
- При митническа проверка са разкрити два случая на опит за контрабанден износ от страната на културни ценности – антични монети и други предмети на значителна стойност.

4.1.1. СЪТРУДНИЧЕСТВОТО С „КРАУН ЕЙДЖЪНТС“

В началото на 2002 г. правителството предприе безпрецедентна стъпка с привличането на британската консултантска компания „Краун Ейджънтс“ (Crown Agents) за подпомагане на реформата в митниците.

Още от самото начало обаче процедурата по наемането на компанията, както и параметрите на нейния ангажимент с митническата реформа в страната, бяха подложени на критика от страна както на опозицията, така и на гражданското общество, която може да бъде резюмирана по следния начин:

- Неубедителност на аргумента, че по сделката не е стартирана процедура за обществена поръчка за контрол на митниците, тъй като договърът е свързан с националната сигурност на страната.⁴³
- Оспорване правото на Министерството на финансите да сключва договор с частна чуждестранна компания, без неговото одобрение от Парламента, каквото е изискването за международните договори.⁴⁴
- Съмнения за корупционни мотиви при предполагаемото заобикаляне на закона и на процедурите по възлагане на обществени поръчки, както и при определяне на сумата, която ще бъде изплатена на „Краун ейджънтс“ в съответствие с договора с тази компания (над 8 млн. британски лири).
- Съмнения относно компетентността на компанията, чийто опит, според критиците, е натрупан предимно в развиващите се страни на Африка, а не в бившите социалистически държави.
- Обвинения в непрофесионализъм към ръководството на Министерството на финансите поради липсата на обвързаност между размера на заплащането за услугите на „Краун ейджънтс“ и увеличаването на постъпленията за държавния бюджет от дейността на Агенция „Митници“. В тази връзка български експерти изтъкват, че липсват критерии и методи за оценка на дейността на „Краун ейджънтс“.
- Отсъствието на независим мониторинг на дейността на компанията и на резултатите от нея.
- Не на последно място, медиите критикуват представителите на британската компания, че не предприема необходимите мерки за своевременно информиране на обществеността за дейността на „Краун ейджънтс“, въпреки обяснените изисквания за дискретност. Самото засекретяване на договора с фирмата се сочи като потвърждение за обвиненията в непрозрачност.

Макар че някои от тези аргументи – особено обвиненията в недостатъчна публичност – имат сериозни основания, не може да се отрече и фактът, че част от най-шумните обвинения бяха израз на партийни и частни интереси, които не съвпадат с националния интерес и с приоритетите на реформата.

Според думите на ръководителя на екипа на компанията за България г-н Джон Браун, приоритетите на „Краун ейджънтс“ включват: съдействие на ръководството на митниците по вътрешния одит, разузнаването и разследването, улесняване на търговията, консултации в областта на законодателството и етиката и борбата срещу корупцията.⁴⁵

⁴³ Вж. „Новинар“, 11.05.2002 г.

⁴⁴ Впоследствие 50 депутати се обърнаха към Конституционния съд с искането за обявяване на договора за противоконституционен, тъй като тълкуването на договора и взаимоотношенията между страните по него се уреждат по британското, а не по българското законодателство. Конституционният съд обаче реши, че договърът е частна сделка на държавата и не подлежи на ратифициране от Парламента, за което настояваше опозицията. (Вж. „Пари“, 29.05.2002 г.).

⁴⁵ Вж. „Пари“, 2.09.2002 г.

Разпространеният през пролетта на 2002 г. констативен доклад на „Краун ейджънтс“ представлява един от първите сериозни опити да се направи диагностика на проблемите пред митниците и да се формулират реформи, които са насочени към преодоляване на системните недостатъци в тази институция. В него се констатира, че няма ефективни структури и процедури за разследване на нарушенията, липсват системи за събиране и разпространение на оперативната информация, няма прозрачност и обществен контрол над процесите в Агенцията и др.⁴⁶

Затова не е случайно, че един от важните акценти в дейността на британския екип е развитието на митнически контрол, който да използва по най-ефективен начин разузнаването и вътрешното разследване за пресичане на контрабандните и корупционни сделки. Решаването на тази задача предполага въвеждането на модерни методи за разработване профили на риска на национално, регионално и местно равнище, които да обхванат всеки граничен пункт, респективно митническо учреждение на границата или във вътрешността на страната.

Освен това препоръките на компанията са насочени и към по-добър синхрон с другите правозащитни организации, работещи на границата и във вътрешността на страната, развитието на ефективно взаимодействие със структурите на бизнеса и гражданското общество и др. Самата „Краун ейджънтс“ даде пример в това отношение, като заяви, че ще работи и по сигнали на търговци. Според създадения механизъм, данните за незаконен внос ще бъдат изпращани до Българската стопанска камара по интернет или по телефон, а после ще се препращат към „Краун ейджънтс“. Сигналите няма да бъдат анонимни и ще съдържат информация за деня, в който е извършено нарушението, превозното средство, митническият пункт и вида измама.

Проверка по пътищата

От края на август 2002 г. пътищата на България са кръстосвани от пет мобилни екипа за пресичане на контрабанда. Всеки екип се състои от двама митничари и по един служител на НСБОП и консултант от „Краун ейджънтс“. Използваните джипове са оборудвани с лаптопи, камери и друга екипировка. Съгласно нормите на ЕС, те разполагат със специален кантар. Сверяването на данните на проверявания ТИР, отчетени от кантара, с тези, вписани в митническите документи, ще разкрива евентуално корупционно участие в контрабанда на проверяващия митничар от ГКПП.

Мобилните екипи могат да спират превозни средства, да проверяват документи и стоки, а при съмнение да арестуват заподозрените. Проверките ще се правят след анализ на риска и по сигнали. Изрядните фирми ползват „зелен коридор“, т.е. не се проверяват от тях. Екипите поддържат постоянна връзка с регионалните дирекции на МВР, а резултатите от проверките се съхраняват в информационната система на митниците.

Особен интерес и завишени очаквания предизвика дейността на мобилните митнически екипи на „Краун ейджънтс“, митническата администрация и МВР по осъществяване на контрол върху МПС във вътрешността на страната, която започна в края на август 2002 г. Очаква се първите резултати от тяхната дейност да станат ясни до края на годината. Още с въвеждането им някои медии съобщиха, че е забелязано подобряване работата на митничарите при измерването на теглото на камионите, с което могат да бъдат пресечени най-грубите манипулации с количеството регистрирани стоки.

Макар че все още е рано за оценка на цялостната дейност на „Краун ейджънтс“, може да се отбележи, че опитът да се привлече консултантска фирма от чужбина свидетелства преди всичко за сериозните намерения за ограничаване на корупцията и контрабандата от страна на екипа на Симеон Саксбургготски.

⁴⁶ Вж. „Дневник“, 20.04.2002 г.

4.1.2. ПРЕПОРЪКИ ЗА УСКОРЯВАНЕ НА МИТНИЧЕСКАТА РЕФОРМА

С оглед ускоряването на реформите и увеличаване на комбинирания им позитивен ефект е необходимо да се приложат на практика редица мерки, част от които са заложили и в правителствената антикорупционна стратегия. Препоръчваме да бъде даден приоритет на следните стъпки:

- **Подобряване на взаимодействието между всички правозащитни органи по пресичане на контрабандата, трафика и свързаната с тях корупция.** Осигуряване на политическа и обществена подкрепа за новите форми на сътрудничество между митниците, от една страна, и МВР и Националната следствена служба, от друга, чрез които се избягват наследените бюрократични и неефективни механизми за взаимодействие между тях.
- Преодоляване липсата на информационен обмен между митниците и данъчните служби чрез **въвеждането на постоянен механизъм за съпоставяне на информацията от митническите декларации с тази от данъчните документи и постъпленията на заплатените данъци.**
- Създаване на **система за обмяна на оперативна информация** между българските гранични митнически пунктове и митническите бюра на съседни държави.
- **Оптимизиране дейността на митниците** чрез:
 - **Създаване на ефективно действащи структури за митническо разследване на контрабандни нарушения**, което би позволило по-голяма оперативност при пресичането на трансграничната престъпност и свързаната с нея корупция.
 - Въвеждане на **система на разработване на профили на риска** за по-добро фокусиране и координиране усилията на вътрешния контрол, разузнаването и разследването.
 - Създаване на **технологични модели за митническо оформяне на стоките**, които не зависят от субективен фактор. Това ще позволи въвеждането на контрол на няколко нива с помощта на информационни технологии, които дават възможност за безпристрастно регистриране на събития и автоматично уведомяване на специализираните антикорупционни звена.
 - Въвеждане на **времеви норми при извършване на проверките на физически лица, стоки и превозни средства** по границите и във вътрешността на страната и при осъществяването на митническото оформяне на стоките. Прилагането на подобни времеви норми ще доведе до ускоряване на процесите, свързани с митническото оформяне на стоките, и до значителните улеснения за лицата, осъществяващи внос, износ и транзит на стоки. Неспазването им трябва да бъде санкционирано с дисциплинарни и други наказания.
 - **Оптимизиране на броя и състава на служителите** в зависимост от времевите норми и реалните обеми на работа в митническите учреждения за определен период от време, така че да се осигурява по-добър баланс между точното прилагане на законовите изисквания и улесненията за икономическите оператори.

- **Съкращаване на сроковете за работа с жалбите и молбите на граждани/клиенти на митниците.** Необходимо е намаляване на сроковете за вземане на съответни управленски решения, включително и чрез промени в нормативната база, както и стриктното им спазване. При сегашното положение често решенията по молбите и жалбите на граждани се бавят умишлено, двояко се тълкуват текстовете на законите и т.н. Тези действия засилват корупционния натиск върху клиентите на митниците.
- Въвеждане на **съвременна кадрова политика**, която да насърчава професионалното израстване на служителите чрез различни форми на обучение, проверка и оценка на придобитите знания и умения. По този начин ще се създават предпоставки за успешна професионална реализация и ще се гарантира прозрачността при назначенията на ръководни длъжности.
- Преодоляване на сегашното несъответствие между голямата обществена и стопанска значимост на дейността на митническите служители и **равнищата на заплащането в тази сфера.**
- Своевременно предприемане на **адекватни санкции** срещу провинили се митнически служители, включително и чрез разкриване на техните престъпления. По-ефективното използване на механизмите на публичността ще оказва съдържателен натиск върху дейността на митническата администрация като цяло.
- **Запознаване на обществеността с правата и задълженията на митническите служители.** Гражданите трябва да бъдат запознати не само с правомощията, но и със задълженията на митническите служители, както и да знаят към кого да се обърнат, когато тези служители не изпълняват задълженията си. На свой ред това би ограничило възможността недобросъвестни митничари да злоупотребяват със служебното си положение, нарушавайки правата и интересите на клиентите на митницата.

Тези препоръки са в унисон и с констатациите, съдържащи се в Редовния доклад за напредъка на България в процеса на присъединяване към ЕС за 2002 г. В него се препоръчва България да положи "допълнителни усилия за постигането на по-голямо съответствие с общоевропейското законодателство в митническата област, за въвеждане на информационни технологии и мобилизиране на човешки ресурси, както и за довършване на важните проекти в сферата на събиращемостта на митническите вземания, контрола върху транзита и извършването на анализ на рисковете".⁴⁷

⁴⁷ Commission of the European Communities. 2002 Regular Report on Bulgaria's Progress Towards Accession, p.115

4.2. ДЕЙНОСТТА НА МВР ЗА ПРЕСИЧАНЕ НА ТРАФИКА, КОНТРАБАНДАТА И КОРУПЦИЯТА

4.2.1. ИНСТИТУЦИОНАЛНА СТРУКТУРА

Според закона на МВР, борбата срещу корупцията е една от основните дейности на това министерство (чл.7, т.3 от ЗМВР). Тази дейност се осъществява от няколко специализирани структури.

Особеност в дейността на **Националната служба „Сигурност“ (НСС)**⁴⁸ е фокусът върху корупцията, свързана с участието на чуждестранни служби и организации; с други думи – специален ракурс в разследванията на НСС е онази корупция, която пряко заплашва сигурността и законното упражняване на функциите на държавните институции. Същевременно НСС развива дейност по разкриване и пресичане на корупционни практики и сред служители в държавните структури с контролни, лицензионни и разрешителни функции и в системата на МВР.

Според тази служба основните рискови сектори са държавните институции с правомощия в приватизацията на държавната собственост, възлагащите обществените поръчки, митниците, ведомствата, осъществяващи разрешителни и лицензионни режими, органите със санкционни правомощия и организациите, в които се съсредоточава важна информация от икономически, политически и организационно-управленски характер. Рязкото нарастване на нелегалната имиграция е съществен фактор за повишения корупционен натиск върху органите за охрана на границата, за даване на статут на бежанец и на българско гражданство.

От друга страна, практиката от изминалия период на прехода към демокрация показва, че поради особената важност на тази служба в системата на националната сигурност, самата тя е предмет на политически натиск, изразяващ се в стремежа на едни или други управляващи да я използват в борбата срещу опозицията. От друга страна, обвиненията, че НСС се превръща в партийна агенция и изпълнява задачи по компрометирането на политическите опоненти, са особено трудно доказуеми поради плътната завеса на държавната тайна, която обгръща дейността на тази институция.⁴⁹

Особено важна роля в рамките на усилията по пресичане на контрабандата и свързаната с нея корупция играе **Национална служба „Борба с организираната престъпност“ (НСБОП)**. В изпълнение на определените ѝ от закона задачи НСБОП извършва оперативно-издирвателна, информационна и организационна

⁴⁸ Точното описание на функциите ѝ в тази насока е: НСС извършва самостоятелно или съвместно с други държавни органи контраразузнавателна дейност за наблюдение, разкриване, предотвратяване и пресичане на замислени, подготвени или осъществявани посегателства срещу националната сигурност, свързани с корупция.

⁴⁹ Подобни обвинения прозвучаха и по адрес на предишния шеф на НСС ген.Атанас Атанасов, който си подаде оставката през м. ноември 2001 г., непосредствено след встъпването в длъжност на правителството на НДСВ/ДПС.

дейност за противодействие на организираната престъпност, свързана с корупция (чл.90, ал.1, т.10 от ЗМВР). За тази цел органите на НСБОП:

- установяват, контролират и документират дейността на длъжностни лица, поставили се в услуга на престъпни групи и организации;
- издирват и проследяват натрупването и преобразуването на имуществата, получени от длъжностни лица в резултат на корупционни престъпления и корупционни практики.

Подобна дейност НСБОП осъществява и в противодействие на корупцията в системата на МВР.

Акцентът върху борбата срещу организираната престъпност на тази служба предполага особено активен принос на НСБОП по пресичането на най-важната „стопанска“ дейност на бандитските групировки в страната, а именно контрабандата и трафика на наркотици и на хора. Това обяснява обстоятелството, че най-големите разкрития на престъпления в тази сфера са резултат от дейността на НСБОП.

В качеството си на специализирана охранителна и оперативно - издирвателна полицейска структура **Националната служба „Гранична полиция“**⁵⁰ е особено активна по пресичане на незаконния трафик на хора през държавната граница и във вътрешността на страната.

Национална служба „Полиция“ (НСП) е охранителна и оперативно издирвателна полицейска служба. Работата по проверка на сигналите за корупция се осъществява от Направление „Икономическа полиция“–ДНСП и териториалните звена „Икономическа полиция“ в Регионалните Дирекции на Вътрешните работи (РДВР).

4.2.2. АНТИКОРУПЦИОННАТА РЕФОРМА В СИСТЕМАТА НА МВР

Управленската програма на правителството („Хората са богатството на България“) дефинира следните приоритети на МВР в противодействието на корупцията:

- ограничаване на корупцията чрез създаване на ефективни механизми за противодействие на различните ѝ прояви;
- развитие на законодателството за противодействие на корупцията с оглед неговото хармонизиране с международните правни инструменти и правото на Европейския съюз;

⁵⁰ Национална служба „Гранична полиция“ е специализирана охранителна и оперативно издирвателна полицейска структура, която изпълнява задачи по противодействие на корупцията, съгласно своите компетенции, а именно корупционни престъпления, свързани с контрабанда на стоки, незаконен трафик на крадени МПС, корупция, свързана с нелегален трафик на хора и други, извършвани в граничната зона, в зоната на ГКПП, международните летища и пристанища (чл.95, ал.1, т.4 от Закона за МВР).

- засилване на сътрудничеството с останалите правоохранителни органи, съдебната власт, медиите и структурите на гражданското общество за противодействие на проявите на корупция.

През 2002 г. се наблюдават благоприятни тенденции на **повишаване обществената подкрепа за дейността на МВР**. Добрият обществен имидж на Главния секретар на министерството ген. Бойко Борисов, както и на други ръководители във ведомството в решаваща степен допринася за тази промяна в сравнение с минали години. Възниква и по-благоприятна социална среда за утвърждаване на следните **приоритети на реформата в МВР**:

- Акцент върху професионализма в системата на МВР

Това е много важна задача предвид системното разрушаване на доверието между общество и институции и в частност между гражданите и полицията през годините на прехода. Правилно разбраната защита на професионалната чест на служителя на МВР предполага и прочистването от корумпирани служители, които петнят репутацията на тази институция.

- Важността на практическите стъпки за преодоляване на „войната между институциите“

Сред най-значимото в дейността на МВР през 2002 г. са инициативите на неговото ръководство към преодоляване на различията в подходите между различните институции в рамките на правозащитната система – съд, Министерство на правосъдието, прокуратура и МВР. Тези инициативи отразяват публичните очаквания за преодоляване на противопоставянето между правозащитните институции, която допринася за ширещата се престъпност и корумпираност.

- По-нататъшната деполитизация на МВР

Модерното дефиниране на взаимодействието между политическото ръководство на държавата и професионално-експертната общност в рамките на общественения сектор допринася за деполитизацията на най-чувствителното на тази тема ведомство – Министерството на вътрешните работи.

Конкретните антикорупционни действия, набелязани като задача пред МВР в рамките на 2002 г., са свързани с усъвършенстване на координацията между различните служби и звена, изграждане на механизъм за обмен на информация; подобряване информиранието на обществеността, както и на другите държавни институции за антикорупционната дейност на това ведомство, инициране на промени в НК с цел криминализиране на търговията с влияние и сътрудничеството на длъжностни лица с престъпни групи и организации и др.

В дългосрочен период (до края на 2005 г.) МВР се ангажира да осъществи съвместно с медиите и неправителствените организации редица проекти за повишаване на обществената нетърпимост към корупцията. В частност в Академията на МВР ще се провеждат специализирани курсове „Антикорупция“, в които предмет на разглеждане ще бъдат проблемите, свързани със законодателното, институционалното и практическото противодействие на корупцията на национално и международно ниво. Ще се реализират проекти и мерки, насочени към повиша-

ване степента на професионална реализация и служебна устойчивост на служителите на МВР.

Новото ръководство на министерството предприе и комплекс от следните **мерки за противодействие на корупционните практики в МВР:**

- повишаване статута на звената, работещи по противодействие на корупцията;
- изграждане на ведомствен механизъм за вътрешен контрол на корупцията;
- приемане на мерки за прозрачност в работата на администрацията на министерството и на неговите структурни звена;
- ясно регламентиране на правата, задълженията и процедурите във връзка с упражняването на дискреционни правомощия (вземане на решения по целесъобразност); въвеждане на механизми за предотвратяване на случаи на конфликт на интереси;
- повишаване на критериите и постоянен контрол на процеса по подбор на служителите, обучението и преминаването на службата;
- въвеждане на антикорупционно обучение за служителите на различни нива в министерството и неговите структурни звена.

С оглед по-доброто координиране на антикорупционната дейност в системата на МВР бе създаден **Вътрешноведомствен съвет под ръководството на заместник-министър, отговарящ за взаимодействието на службите в борбата с организираната престъпност и корупцията.**

Същевременно в дирекция „Инспекторат“ е създаден отдел **“Противодействие на корупцията в МВР”**, който осъществява пряк контрол за изпълнение разпореденията на ръководството на министерството. В неговите функции влиза обобщаване на постъпилите от всички служби информации за случаи на корупция сред служители на това ведомство и предоставянето им на ръководството на министерството.

Създаден е и специален ред за **събирането на информацията** и особено на достъпа до нея, който е силно ограничен и се разрешава само от Министъра и Главния секретар. Информационната дейност на МВР за противодействие на корупцията се развива с оглед превръщането ѝ в част от планираната Национална интегрирана информационна система, в която ще влизат данни от цялата държавна администрация, включително митниците, данъчните служби, официалната статистика. По замисъла на ръководството на МВР това ще спомогне съществено за събирането на информация за извършване на корупционни действия от отделни служители.

По данни от това ведомство през 2002 г. броят на сигналите за корупционни действия на служители в МВР бележи известен ръст.

Най-голяма част от извършителите на корупционни действия са служители, работещи предимно в звената ГКПП и РГС на Национална служба „Гранична полиция“, „Криминална полиция“, „Икономическа полиция“ и „Охранителна

полиция” на РДВР, СДВР и РПУ-МВР. Обяснението за този факт е, че служителите от тези звена са оторизирани с дейност по разрешителен и контролен режим и непосредствено контактуват с криминални лица.

Констатира се, че преобладаващата част от проверяваните от Инспектората случаи са за използване на служебното положение с цел лично облагодетелстване, което се изразява в:

- Подпомагане престъпната дейност на криминалния контингент;
- Участие в канали за нелегален трафик на хора през държавната граница;
- Участие в канали за контрабанда на стоки и крадени МПС през гранично-пропускателните пунктове на страната;
- Изнудване на граждани;
- Нерегламентирани контакти с криминално проявени лица.

За първото шестмесечие на 2002 г. НСБОП е работила по 183 сигнала за корупция в държавната и местната администрация и сред служителите на МВР. В резултат на извършените проверки са образувани 13 следствени дела и 6 дознания, 11 преписки за корупция са изпратени на прокуратурата за отношение по компетентност, по 11 сигнала са предприети административни мерки, а по 27 случая сигналите за корупция не са се потвърдили. Продължава работата по 115 сигнала.

Общо измежду проверяваните 209 лица, 100 са от системата на МВР, 31 – от митниците, 11 са данъчни служители, 11 – служители от общинска администрация, 11 – служители от системата на съдебната власт, 11 – от здравеопазването, 19 – служители в държавни предприятия, и т.н.

Може да се констатира, че в това отношение се запазват тенденциите от предишната 2001 г. За сравнение трябва да припомним, че през 2001 г. за корупционни действия са разследвани 181 служители на МВР, като е прекратена работата по 27 сигнала, продължава работата по проверката на 69 сигнала и е приключено разследването по 85 сигнала, като спрямо служителите е взето отношение, както следва: дисциплинарно са уволнени 25 служители, други дисциплинарни наказания са наложени на 50 служители, освободени по непригодност са 10 служители, а независимо от взетите административни мерки са предадени на Военна прокуратура събраните материали срещу 34 служители.

По-специално в Национална служба „Гранична полиция” се констатира следната корупционна обстановка:

1. Наблюдава се устойчива тенденция за привличане на служители от МВР от престъпни групи и лица към извършване на незаконна дейност, свързана с нарушаване на държавната граница, изразяваща се в съпричастност към контрабанда на стоки и нелегален трафик на хора.
2. Тревожна е корупционната обстановка в районите на София, Свиленград, Петрич, Видин, Варна и Русе.

3. Предвид наблюдаваната тенденция за пренасочване на миграционния поток, преминаващ през България към северозападната граница, се очаква увеличение на сигналите за корупционни действия на служители в участъка на гр. Видин.
4. Поради извършените промени в подзаконовите нормативни актове, бе усъвършенствана организацията и контрола на работата по разкриване прояви на корупция в системата на МВР, значително се подобри координацията и взаимодействието между структурните звена, работещи по разкриване и противодействие на корупционни действия, предвид на което през следващия период се очаква по-висока ефективност при разкриване прояви на корупция.

Във връзка с разкриването на контрабандния канал за крадени коли в ГКПП - „Златарево“ от ръководството на тази служба бе заявено, че за пресичането на корупцията в нея ще бъдат инсталирани нови софтуерни системи. Последните ще правят невъзможно корумпирани полицаи да въвеждат некоректни данни за преминали хора, стоки и автомобили.⁵¹

Освен това в плана за „пречистване на гранична полиция от корупцията“ влиза и ежедневна връзка с полицейските служители от другата страна на бариерата. Предстои и затягане на пропускателния режим в ареала на граничните пунктове. За целта ще се издават специални пропуски, които да ограничават достъпа на случайни хора.

Както и при другите официални статистики за проверки на сигнали и разследване на конкретни обвинения, цифрите не могат да служат за ориентир за реалните размери на явлението. Причината е, че сред жертвите на корупционен рекет и онези, чиито интереси са пострадали в резултат на корупционни сделки, преобладават опасения от реакцията на засегнатите овластени лица.

Особено внимание както изпълнителната власт, така и гражданското общество трябва да обръщат на редица наследени от миналото порочни практики в дейността на МВР, сред които са злоупотреба с информация на различни равнища в системата на министерството, кампанийност, използване на „резервни разкрития“ за демонстриране на активност, нерегламентирани връзки с криминалния контингент и др.

⁵¹ За по-успешната борба срещу кражбите на автомобили МВР предложи промяна в НК, засягаща това деяние. Тази стъпка е наложителна, тъй като кражбите все още могат да се квалифицират като „незаконно отнемане на МПС“, като предвидената за това престъпление санкция е много по-малка (вж. в. „Дума“, 9.10.2002 г.).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

През последните няколко години българската общественост все повече се вълнува от проблемите на престъпността като цяло, и в частност корупцията и осъществяваната в съучастие с корумпирани държавни служители стокова контрабанда и трафик на наркотици и хора. Все повече си пробива път разбирането, че **престъпният алианс между корумпирани чиновници и организираната престъпност**, която контролира контрабандните и трафик-каналите, причинява огромни щети на националната икономика и заплашва сигурността и здравето на гражданите. „Черният“ и „сивият“ сектор и сенчестата икономика като цяло лишават държавния бюджет от така нужните постъпления и създават сериозни препятствия пред утвърждаването на пазарна икономика и демократични институции в страната.

Големият проблем е **доколко комплексът „корупция-контрабанда“ се осмисля като приоритет на държавната политика** и на дейността на политическите субекти. Досега като че ли преобладаваше подценяването на деструктивния ефект на тази икономическа престъпност както върху пазарното стопанство, така и върху националната сигурност, демократичните институции и правовия ред в държавата. Подобно омаловажаване на тези сравнително нови предизвикателства, придобили особен размах в условията на прехода, намира израз и в липсата на адекватна институционална инфраструктура и работещи механизми за противодействие на трансграничната престъпност и свързаната с нея корупция.

В тази връзка трябва да се отбележи, че спецификата на този проблемен възел е в това, че той **генерира не само натиск от страна на правозащитните институции върху престъпния контрабанден алианс**, но и обратното – чрез своите лобита във властта контрабандистите и онези чиновници, които са на тяхна издръжка, на свой ред оказват **възпиращо влияние върху опитите за реформиране на институциите и ограничаването на корупцията в тях**. Тогава, когато няма ясна политическа воля за пресичането на контрабандата и за прочистването на правозащитните и контролните органи от корумпирани лица, съотношението на силите се променя в полза на организираната престъпност, а отклоняването на мръсни пари за финансиране на политически партии води до симбиоза между властта и подземния свят.

През разглеждания в разработката период управляващото мнозинство акцентира върху необходимостта от въвеждането на правила на почтеност и от пресичане на корупцията в страната. Подобна философия позволява разгръщането на антикорупционни реформи в частност в двете институции с най-голям принос както в пресичането на контрабандата, така и в корупционното партньорство между държавни служители и контрабандисти – Агенция „Митници“ и системата на МВР. Именно те са във фокуса на настоящата разработка, което, разбира се, не означава, че другите държавни институции и служби, осъществяващи пра-

возащитни и контролни функции, трябва да бъдат омаловажавани в контекста на разглежданата проблематика.

Необходимо е да се ускорят промените, които биха гарантирали по-ефективен контрол, да се засили професионализмът и да се гарантира прозрачност за гражданския мониторинг. Всичко това ще допринесе и за решаване на приоритетната от гледна точка на управляващите задача – увеличаването на митническите сборове и другите държавни вземания в ущърб на контрабандно-корупционните приходи.

Макар че в настоящия анализ не се третира специално въпроса за международното и двустранното сътрудничество за реформата на митниците, в него се съдържа констатацията, че въвеждането на европейски стандарти в дейността на тази институция е от изключителна важност не само за ограничаването на трансграничната престъпност и корупция, но и за успешното интегриране на страната в рамките на Европейския съюз.

